

Wiarda Nachrichten

Mitteilungsblatt
des Familienverbandes Wiarda
Heft 24, Juli 2009

Wiarda Mededelingen

Mededelingenblad
van de Familievereniging Wiarda
Aflevering 24, juli 2009

I

Zumme Wiarda.
(D. 4, 46 u 47)

Zumme vief Zumme in Dronne gemanet
Wiarda, walsen 1673 gelykbenigt, walsen mit
juniar 1672 angewonnen Gesevne, Alle velt 1673
Bouninga in der Kinsje die june isse gelykbenigt
Klyker Galicea viefvofte. Viefvofte Klyker
Ley viefvofte der Markt deewarden, in Warden
derfulten, in der Gugnand. der june isse Eynvofte,
viefvofte derfulten, walsen, walsen mit june
starken Menden die die deewarden der Markt
den fiele die viefvofte in die deewarden
in june 1698 viefvofte, in viefvofte der Markt
der Kofmakers-straat gugnand, walsen
viefvofte, in viefvofte, walsen die Klyker
Kinsje der walsen 1698, die Gubien der
Niften in june Gesevne june gubien.

Lechhoff geschiedte. Besch. I D. 122 u 317.

der Klyker, walsen der viefvofte Klyker
june isse june, walsen der Galiceen viefvofte
Menden die Klyker Dade Galiceen gugnand.
die june isse Gubien die deewarden Klyker
walsen walsen der Kofmakers-straat viefvofte
der june isse walsen, die Kinsje viefvofte, die
Galiceen Klyker, june walsen, der Kofmakers-straat
gugnand, gugnand, in die june isse

Table of Contents

Van de voorzitter.....	4
Von dem Vorsitzenden.....	7
Zu den Familien – Nachrichten von Christian Heinrich Wiarda.....	10
Familieberichten van Christian Heinrich Wiarda.....	11
Verloren und wiedergefunden.....	12
Verloren en gevonden	17
Anmerkungen zu ‘100 Jahre ,Wiarda’	22
Aantekeningen bij ‘100 jaar Wiarda	24
1932 – Besuch aus Afrika bei Familie Wiarda.....	26
1932 – Bezoek uit Afrika bij de familie Wiarda.....	28
Nur eine Handbreit Wasser unterm Kiel.....	30
Slechts een handbreedte water onder de kiel.....	31
De windvanen van Wiarda State.....	33
Die Wiarda Wetterfahnen.....	36
Der schiefste Turm der Welt steht in Ostfriesland.....	38
De scheefste toren ter wereld staat in Oost-Friesland.....	39
Jan-Martin Wiarda erhält den Goethe-Preis.....	41
Jan-Martin Wiarda ontvangt de Goethe-prijs	42
Wiarda, van landadel tot landloper.....	43
Tjalling Wiarda in Ghana.....	46
Tjalling Wiarda in Ghana.....	48
Lost And Found.....	50
The Dutch Diaspora.....	52
The Dutch Diaspora.....	55
Archief van de familievereniging Wiarda.....	59
Wiarda – Archiv des familienverbandes Wiarda.....	60
Familienereignisse/Familiegebeurtenissen	63

Van de voorzitter

In mijn vorige bijdrage in december 2006 voor de Familie Berichten heb ik uiteengezet, hoe onze familievereniging georganiseerd is. Daarbij zijn de vergaderingen van de takoudsten van wezenlijk belang. Daar worden initiatieven genomen, die op de 4-jaarlijkse familiedag aan de voltallige (voor zover aanwezig) familievergadering worden voorgelegd voor besluitvorming.

In dit verband wil ik u nu graag informeren over de *Takoudsten vergadering*, die plaats vond op 8 september 2007 te Lingen. Een aantal zaken, die besproken werden en voor belangstellende familieleden van belang zijn, zal ik onderstaand kort bespreken:

Allereerst kwam aan de orde, dat verschillende Nederlandse takoudsten vinden, dat de benaming Sibbe of Sippe eigenlijk niet goed Nederlands is. Het een germanisme, dat we niet fraai vinden en dat voor sommigen misschien een minder acceptabele bijmaak heeft. Daarom zal van Nederlandse zijde in het vervolg bij voorkeur gesproken worden over *Tak* en *Takoudste*.

Dit neemt echter zeker niet weg, dat het juiste Duitse woord Sippe is en dat is heel gebruikelijk en blijft natuurlijk in het Duits gewoon spraak- en schrijfgebruik.

Vreugdevol was het bericht, dat via het Dorpshuis in Goutum als promotieactie rode en witte wijn verkrijgbaar is met als etiket een fraaie afbeelding van Wiarda-state. Kosten € 35 voor doos met 6 flessen rood of wit. Wel zelf ophalen, verzending is te duur, zeker naar Duitsland. Website: www.ienenmien.nl, Tel: 058-288 5529 beheerder Fred Bouma. Eerst even bellen.

De contributie was altijd 25 gulden. In euro's werd dat 11,34. Dat is een wonderlijk bedrag en velen betalen spontaan wat meer. Aan Duitse zijde is het gesteld op 15 euro. Op de familievergadering zullen we voorstellen dit ook voor de Nederlandse Wiarda's aan te passen. Overigens is er omstreeks 3000 euro in kas voor de lopende dingen.

Nieuwe Takoudsten

Tido Wiarda (4-5/20), die bedankte als plaatsvervangend Takoudste van tak 4-5, zoals meegedeeld op de familievergadering in Dokkum, is

opgevolgd door Ariëtte van Vliet-Wiarda, die tevens secretaresse is van het Nederlandse deel van de familie als opvolgster van Ali Kok-Wiarda.

Ali bedankte ook zelf als takoudste van tak 6. Zij wordt opgevolgd door Lubbert Gurbe Wiarda te Sneek, in het adresboekje 6 / 78.

Familiedag 2009

In 2009 zal weer een familiedag georganiseerd worden, na Aurich in 2002 en Dokkum in 2005. Deze keer dus weer in Duitsland. Vele voorstellen over een goede plaats zijn besproken en gekozen is uiteindelijk voor Munster. Datum: zaterdag 9 of 16 mei met weer informele begroeting op vrijdagavond en een leuke excursie op zondag, eventueel na de kerk.

De Statuten

Voor de familievergadering is het belangrijk u uit te leggen, waarom het bestuur voorstelt de statuten enigszins aan te passen. Het voorstel komt van Remmo, onze genealoog, omdat het volgens de huidige statuten niet mogelijk is om belangstellende buitenstaanders lid van de familievereniging te laten worden en op te nemen in het adresboekje.

Na een grondig onderzoek inzake eventuele modernisering van de statuten door Edzard von Wiarda besloot de vergadering van de takoudsten om 'zo veel als noodzakelijk en zo weinig als mogelijk is' aan de statuten te veranderen, maar het mogelijk te maken, dat iemand buitengewoon lid kan worden van de Familievereniging Wiarda.

Daarnaast is het voorstel om niet meer te spreken van e(e)ga's, maar van partners, zoals gebruikelijk is in het huidige tijdsbestel.

Zodoende zal het bestuur aan de Familievergadering in 2009 te Munster voorstellen de statuten als volgt te wijzigen:

Artikel 2

Leden.

A. Gewoon lid van de vereniging kunnen worden:

1. Zij die de naam Wiarda of Von Wiarda dragen en die aannemen, dat zij het nakomeling zijn van de potestaat Sjoerd Wiarda, en die de leeftijd van 18 jaar bereikt hebben.
 2. Dochters van onder A.1. bedoelden, ook na hun huwelijk.
 3. Kinderen van onder A.2. bedoelden, indien zij blijken te hebben gegeven van een bijzondere belangstelling voor de familie Wiarda.
- B. Buitengewoon lid van de vereniging kunnen worden:
1. Echtgenoten of partners van leden.
 2. Personen, die een bijzondere interesse tonen in de familie Wiarda en niet tot de familie behoren. Zij behoren niet tot een tak en worden vermeld achter in het adressenboekje.

Het bovenstaande zal misschien nog enigszins aangepast worden na bespreking op de Takoudsten vergadering van september 2008.

Er is nog een aantal andere zaken aan de orde. Om dit artikel niet onleesbaar lang te maken kom ik daar graag later op terug.

Paterswolde mei 2008
Sybren Wiarda

Von dem Vorsitzenden

In meinen ehernen Beitrag in September 2006 für die Familien Nachrichten habe ich auseinandergesetzt, wie das Familienverband organisiert ist. Dabei sind die Versammlungen der Sippenältesten wesentlich wichtig. Dort werden Initiative genommen, die auf den 4-jährlichen Familientag der Familien Versammlung vorgelegt werden zur Beschlussformung.

In diesem Zusammenhang möchte ich Sie jetzt informieren über die Sippenältesten Tagung 8. September 2007 in Lingen. Verschiedene Sachen wurden dort besprochen, die vielleicht für allen Familienmitglieder wichtig und interessant sein können.

Zuerst kam zur Sprache, dass die Niederländischen Sippenältesteten der Meinung sind, dass das Wort Sippe oder Sibbe nicht richtig ist in die Niederländische Sprache. Es ist ein Germanismus, das nicht richtig klingt und erinnert an vergangene Zeiten, die wir lieber vergessen möchten. Daher wird in der Zukunft auf Holländisch nur noch gesprochen werden von *Tak* und *Takoudste*, wo auf Deutsch Sippe oder *Sippenälteste* steht oder gesagt wird. Auf Deutsch bleiben diese Wörter aber ganz normal in Sprache und Schrift.

Viel Freude machte die Meldung, dass das *Dorpshuis* zu Goutum eine Promotionsaktion angefangen hat für die Neubau des Hauses. Man verkauft dazu Weine mit auf das Etikett eine schöne Abbildung von Wiarda State. 6 Flaschen Rotwein oder Weisswein kosten 35 Euro. Zu bestellen bei Fred Bouma, Behörde, tel. 050-288 5529. Website: www.iennenmien.nl. Man muss die Weine selber abholen (lassen) denn Versand nach Deutschland ist viel zu teuer. Wir haben die Weine probiert und die schmecken ganz gut.

Der Jahresbeitrag für das Familienverband war vor der Eurozeit 25 Gulden oder Dmark. Umrechnung auf Euro hat in die Niederlande geführt zu dem komischen Betrag von 11,34 Euro. Auf Deutscher Seite ist es gestellt auf 15 Euro. In die nächste Familienversammlung werden wir beantragen den Jahresbeitrag an beide Seiten auf 15 Euro zu stellen. Es gibt aber mehrere Familienmitglieder die spontan einen höheren Beitrag schicken. Dadurch war die Kassenstand um 3000 Euro, was gut ist für die laufenden Sachen.

Neue Sippenältesten.

Ariëtte Van Vliet-Wiarda hat als stellvertretende Sippenälteste der Sippe 4-5 Tido Wiarda nachgefolgt, der schon in 2006 gekündigt hatte. Sie ist daneben Sekretärin des Niederländischen Teil des Familienverbandes in Nachfolge von Ali Kok-Wiarda.

Ali hat auch ihre Stelle von Sippenälteste von Sippe 6 gekündigt. Sie wird nachgefolgt durch Lubbert Gurbe Wiarda als Sippenälteste von Sippe 6, Adressenverzeichnis 6 / 78.

Familihtag 2009

In 2009 wird wieder einen Familihtag organisiert, nach Aurich 2002 und Dokkum 2005. Jetzt mal wieder in Deutschland also. Mehrere Vorschläge sind besprochen. Endgültig wurde gewählt für Münster. Termin: Samstag 9 oder 16 Mai 2009 mit wieder informelle Begrüssung am Freitagabend, und eine schöne Ausflug am Sonntag, eventuell nach der Kirche.

Die Satzung

Für die Familienversammlung ist es wichtig den Mitglieder klar zu machen, warum der Vorstand beantragen möchte um die Satzung einigermassen zu ändern. Der Vorschlag dazu kommt von Remmo Wiarda, unseren Genealogen, weil es bis jetzt satzungsgemäss nicht möglich ist interessierten Aussenseiter Mitglied des Familienverbandes werden zu lassen und auf zu nehmen in das Adressenbuch.

Nach gründlicher Forschung der Satzung mit Rücksicht auf eventuelle Modernisierung durch Edzard von Wiarda haben die Sippenältesten beschlossen um 'so viel wie notwendig ist, aber so wenig wie möglich ist' in die Satzung zu ändern mit als Zweck es möglich zu machen, das jemand ausserordentliches Mitglied des Familienverbandes werden kann.

Neben dieses ist beschlossen nicht mehr zu sprechen von Verheirateten, aber von Partner, wie heutzutage üblich ist. Also wird der Vorstand des Familienverbandes der Familienversammlung in 2009 beantragen die Satzung wie folgt zu ändern:

§2

Mitglieder

- A. Ordentliches Mitglied des Familienverbandes können werden:
 - 1. Die Träger des Namens Von Wiarda oder Wiarda, die annehmen, dass sie gehören zu den Nachkommen des Potestaten Siurt Wiarda, und die das 18. Lebensjahr vollendet haben.
 - 2. Die Töchter zu A.1, auch nach der Verheiratung.
 - 3. Die Kinder zu 2., sofern sie ein besonderes Interesse an der Familie Wiarda gezeigt haben.
- B. Ausserordentliches Mitglied des Familienverbandes können werden:
 - 1. Partner der Wiarda-Töchter zu A.2.
 - 2. Personen die eine besondere Interesse in die Familie Wiarda zeigen und nicht zu der Familie gehören. Sie gehören nicht zu einer Sippe und werden auf die letzte Seite des Adressenbuch erwähnt.

Das Obige könnte noch einigermassen angepasst werden nach der Besprechung in die Sippenältesten Tagung in September 2008.

Es gibt noch welche andere Sachen. Um dieser Beitrag aber nicht unlesbar lang werden zu lassen, werde ich darauf gerne später zurückkommen.

Paterswolde Mai 2008
Sybren Wiarda

Zu den Familien – Nachrichten von Christian Heinrich Wiarda

Familien – Nachrichten aus den Jahren 1872, 1873 und 1876.

*Christian Heinrich Wiarda, * 22.08.1809 in Emden, † 01.04.1879 in Aurich, der als Obergerichtsdirektor in Aurich tätig war, hat Familien – Nachrichten erarbeitet und im Jahre 1872 in gedruckter Form als Buch herausgegeben.*

Ergänzend zu den gedruckten Nachrichten liegen ein zweiter und dritter Anhang zu den Familien – Nachrichten in handschriftlicher Form vor, die zum Teil sehr schwierig zu lesen und zu entziffern sind.

Die beiden Anhänge sind inzwischen aufgearbeitet und liegen jetzt in gedruckter Form bereit. Diese Dokumentationen, die sich ausgiebig mit der Geschichte der Wiardas befassen, geben einen eindrucksvollen Einblick in unsere Vergangenheit und sind außerdem auch noch interessant zu lesen.

Mit einem kurzen Abriss über Christian Heinrich Wiarda sind die Familien – Nachrichten zusammen mit den beiden Anhängen und einem Begleitschreiben in unserer homepage www.wiarda.de unter der Rubrik 'Genealogy' aufgenommen worden, damit jeder, der sich dafür interessiert, diese Dateien bei Bedarf herunterladen kann.

Remmo Wiarda 2/39

Familieberichten van Christian Heinrich Wiarda

Familie-berichten uit de jaren 1872, 1873 en 1876

*Christian Heinrich Wiarda, * 22.08.1809 in Emden, † 01.04.1879 in Aurich, die als rector van het hoogste gerecht in Aurich werkzaam was, heeft aan de Familie Mededelingen gewerkt en deze in het jaar 1872 als boek uitgegeven.*

Aanvullend op de gedrukte berichten, zijn er nog een tweede en een derde handgeschreven aanhangsel van de familie-berichten, die voor een deel zeer moeilijk te lezen en te ontcijferen zijn.

De beide aanhangsels zijn intussen bewerkt en zijn in gedrukte vorm gereed. Deze documenten, die zich uitvoerig met de Wiarda geschiedenis bezighouden, geven een indruk van het verleden en zijn bovendien interessant om te lezen.

Tezamen met een korte samenvatting over Christiaan Heinrich Wiarda, zijn de familie-berichten met de beide aanhangsels en een kort begeleidend schrijven op onze homepage www.wiarda.de opgenomen en zijn onder de rubriek 'Genealogy' te bezoeken. Een ieder die hiervoor belangstelling heeft, kan deze gegevens downloaden.

Remmo Wiarda 2/39

Verloren und wiedergefunden Neues über das Schicksal meines Vaters

Kleine Frage – große Konsequenzen

Ob er wohl geahnt hatte, was er mit einer kleinen Frage in Bewegung setzen würde? Ein Freund in Meckenheim war es, der uns fragte, ob wir mit einem Christian Heinrich v. Wiarda verwandt seien. In einem Buch über Kriegsschicksale sächsischer Adliger sei er auf eine 'Totenliste' aus dem 'Lager Mühlberg' gestoßen, die diesen Namen enthalte.

Ich war natürlich zunächst einmal sehr überrascht und dann zunehmend bewegt. Denn es handelte sich in der Tat um meinen Vater. Ein *Lager Mühlberg* kannte ich allerdings bisher nicht. Waren wir doch stets davon ausgegangen, dass mein Vater nach seiner Verhaftung durch die Sowjets im Oktober 1945 nach Russland verschleppt worden war. Eine anonyme Nachricht schien das später zu bestätigen, dass mein Vater 1946 'in einem russischen Lager' verstorben sei. 'Russisches Lager' konnte damals nichts anderes für uns bedeuten, als dass er tatsächlich sein Lebensende in Russland verbracht hatte. Ein großer Irrtum, wie sich jetzt plötzlich herausstellte, mit dem wir über 60 Jahre gelebt hatten!

Meine Nachforschungen ergaben alsbald, dass in Mühlberg/Elbe von 1945 bis 1948 eines jener berüchtigten russischen *Speziallager* für deutsche Strafgefangene existiert hatte, in dem mein Vater bis zu seinem Tode 1946 festgehalten worden war. Mein Vater hatte also in einem 'russischen Lager' gesessen, aber nicht in Russland sondern im Osten Deutschlands, und er war dort gestorben.

Was für eine bewegende Nachricht! Die Vergangenheit schien uns nach über 60 Jahren des Schweigens und der Ungewissheit eingeholt zu haben. Es kam uns vor, als ob wir unseren verlorenen Vater plötzlich wiedergefunden hatten. Noch wussten wir wenig über sein genaues Schicksal. Aber das ließ sich nachholen.

'Einzurufen zur völligen Isolierung'

Fünf Kilometer nordöstlich von Mühlberg/Elbe hatte das NKWD der Sowjets das erste der berüchtigten *Speziallager* auf deutschem Boden betrieben. Bereits Ende 1945 zählte das Lager über 10.000

deutsche Gefangene (Männer, Frauen und Jugendliche). Alle waren auf persönliche Anordnung Stalins ohne Haftbefehl festgenommen und ohne Gerichtsverfahren zur *völligen Isolierung* eingewiesen worden. Verhaftet wurden alle, die für die Ziele der Alliierten gefährlich erschienen. Dazu gehörten u.a. Fabrikbesitzer, Gutsherren, ehemalige Offiziere, Richter, höhere Beamte sowie Angehörige höherer Führungsebenen in Wirtschaft, Kultur und Politik – völlig unabhängig davon, ob sie ‘Nazis’ gewesen waren oder nicht. Individuelle Schuld oder Nichtschuld spielten keine Rolle. Pauschale Verleumdung oder gezielte Denunziation reichten aus. Das traf auch für meinen Vater zu, der zwar höherer Offizier aber nie Angehöriger der Nationalsozialisten war.

Im Lager überließ man die Insassen unter strengster Bewachung sich selbst und setzte etwa 90% von ihnen dem absoluten Nichtstun aus. In Verbindung mit Hunger und Kälte (ungeheizte Baracken), völlig einseitiger Verpflegung (nur Wassersuppen und hartes Brot) und miserabelster Unterbringung (Schlafen auf dem bloßen Fußboden oder auf Holzpritschen ohne Decken) sowie fehlender Hygiene (keinerlei Toilettenpapier oder Seife) und kaum Medikamente ergaben sich alsbald verheerende physische und psychische Auswirkungen. Entsprechend hoch war von Anfang an die Sterblichkeit: In den drei Jahren des ‘Speziallagers’ verstarben dort knapp 7.000 Gefangene, zumeist an Dystrophie und Tuberkulose. Die Toten mussten anonym in undefinierten Massengräbern verscharrt werden. Weder deutsche Behörden noch die Angehörigen erhielten eine Todesnachricht.

Nach der ‘Wende’ 1989 wurde auf dem ehemaligen Lagergelände eine würdige Mahn- und Gedenkstätte eingerichtet, die Ute und ich kürzlich besuchten und wo wir eindrucksvolle drei Tage erlebten, über die ich im Folgenden berichten möchte.

Ein unvergessener Abend

Ein strahlender Spätsommertag mit Temperaturen über 30 Grad neigt sich dem Ende entgegen. Die tief stehende Sonne lässt das flache Land an der Elbe, die Wiesen und Felder in wunderbaren Farben erleuchten. Ute und ich haben unseren Wohnwagen auf dem Mühlberger Campingplatz verlassen zu einem ersten Besuch des ehemaligen Lagergeländes. Was wird uns erwarten? Wie werden wir

reagieren, welche Gefühle und Gedanken werden uns in wenigen Minuten bewegen, wenn wir den Ort betreten, an dem mein Vater vor über 60 Jahren unsäglich gelitten hat, bis er schließlich elend zugrunde ging und dort anonym verscharrt wurde?

Wir parken das Auto am Waldesrand, und dann stockt uns fast der Atem: Rechts und links sehen uns plötzlich über 100 kleine Holzkreuze an, ungeordnet neben- und hintereinander stehend, alle versehen mit Namen und Daten von Menschen, die hier unter der Erde liegen. Wir haben die Massengräber erreicht! Langsam schreiten wir zwischen den Kreuzen hindurch, lesen die unbekannt Namen und können uns doch kaum konzentrieren. Hier unter uns liegt unser Vater! Hierher hat ihn das *Beerdigungskommando* am 10. Mai 1946 geschleppt und dann ohne jegliches Zeremoniell in die Grube werfen müssen. Hier liegen hinter, neben und über ihm fast 7.000 andere Tote, die das gleiche grausame Schicksal mit ihm teilen mussten. Seltsam

ruhig bin ich. Viel weniger erregt oder bewegt als erwartet. Es ist alles so friedlich hier, so würdig, so harmonisch, so bar jeglicher Grausamkeit. Kein Mensch weit und breit. Ute und ich sind ganz allein. Jeder von uns beiden lässt seinen Gedanken freien Lauf. Worte sind fast fehl am Platz. Ich selbst bin dankbar, unseren Vater jetzt hier zu wissen. Gräber auf einem Friedhof haben mir bisher wenig bedeutet, ich habe keine Beziehung zu ihnen. Hier aber empfinde ich Dankbarkeit, die große Ungewissheit beendet zu sehen und unseren Vater bei seinen Leidensgenossen liegen zu wissen. Morgen wollen wir ihm auf dem Massengrab ein kleines Kreuz errichten und damit unserer Erinnerung an ihn ein wenig Ausdruck verleihen.

Allmählich lösen wir uns von den Gräberfeldern und wandern langsam den schmalen Weg entlang, hinein in das Eichenwäldchen. Hier befand sich das Lager, hier haben insgesamt 20.000 Gefangene unter unmenschlichen Bedingungen vegetiert. Als wir den Waldrand erreichen, können wir gerade noch beobachten, wie die Sonne als blutroter Ball am Horizont untergeht. Wie oft mag unser Vater an dieser Stelle dieses Naturschauspiel beobachtet haben - wenn auch nur über den Stacheldrahtzaun hinweg. Und wie oft mag er dabei seine Gedanken zu uns, seinen Lieben, gelenkt haben, von denen er nur ahnen (und hoffen) konnte, dass sie sich nach seiner Verhaftung in den sicheren Westen gerettet haben. Still steigen wir in unser Auto zur Rückfahrt nach Mühlberg. Bewegt hat uns dieser erste Besuch am ehemaligen Lager Mühlberg, sehr sogar! Aber gleichzeitig überwiegt ein tiefes Gefühl von Dankbarkeit, dass wir unseren Vater an diesem heute so würdigen und friedlichen Ort liegen wissen.

Pünktlich, wie verabredet, holt uns Schreinermeister Kramer aus Mühlberg am nächsten Morgen mit seinem VW-Golf ab. Er hat uns auf meine Bestellung hin ein Holzkreuz angefertigt, das er nun mit mir zusammen aufstellen will. Wieder nähern wir uns dem ehemaligen Lagergelände, und wieder beschleicht uns dieses beklemmende Gefühl, als wir über das Massengrab schreiten, in dem 7.000 Tote liegen. Schnell haben wir am Rande einen schönen Platz für unser Kreuz gefunden, und die Arbeit beginnt. Herr Kramer macht sich an das Ausschachten, und ich helfe ihm. Gemeinsam richten wir dann das kleine, ca. 1,50 m hohe Eichenkreuz auf. Uns gefällt es, und wir sind dankbar, nun endlich - nach über 60 Jahren - unserem Vater eine

persönliche Gedenkstelle geschaffen zu haben.– Noch lange sitzen Ute und ich auf einer kleinen Bank am Rande des Massengrabes und lassen unseren Gedanken freien Lauf.

Dona nobis pacem

Drei Tage später in Leipzig: Wir sitzen in der berühmten Thomaskirche, in der Johann Sebastian Bach bekanntlich Kantor war, und erwarten den Beginn einer Aufführung seiner berühmten h-moll-Messe unter der Leitung von Helmut Rilling und seiner berühmten *Gächinger Kantorei*. Die Musik dieses großartigen Werkes beginnt mit dem strahlenden *Kyrie*, und sofort läuft uns ein Schauer über den Rücken. Als der Chor dann aber das *...et in terra pax* anstimmt, begleitet von den zu höchsten Tönen aufsteigenden, unvergleichlichen Bachtrompeten, denken wir beide nur noch an Mühlberg und die ergreifenden Eindrücke der letzten Tage. *Friede auf Erden* – das ist es, was wir brauchen, wonach wir uns alle sehnen und was in Mühlberg über den Massengräbern immer wieder angemahnt wurde.

Helmut Rilling holt das Letzte aus Chor und Orchester heraus, und wir erleben eine überwältigende Aufführung der h-moll-Messe in fast einmaliger Perfektion. Als er dann schließlich nach knapp zwei Stunden zum breit angelegten Finale mit dem eindringlichen *dona nobis pacem* ansetzt, wird uns erneut klar: Das ist der Höhepunkt unserer Reise nach Mühlberg und gleichzeitig ihr wunderbarer, versöhnlicher Abschluss. Wenn es eine Lehre aus der Beschäftigung mit dem Grauen von Mühlberg gibt, dann mündet sie immer wieder in die gemeinsame Bitte an unseren Herren:

Gib uns Frieden - *dona nobis pacem*.

Edzard v.Wiarda

Verloren en gevonden Nieuws omtrent het lot van mijn vader

Een kleine vraag met grote gevolgen.

Zou hij er een voor gevoel van hebben gehad wat hij met een kleine vraag in beweging zou zetten? Het was een vriend in Meckenheim die ons vroeg of we familie waren van Christian Heinrich v. Wiarda. In een boek over de lotgevallen van de Saksische adel in de oorlog was hij op een 'dodenlijst' uit het 'kamp Mühlberg' terecht gekomen, waar deze naam op stond.

Ik was in eerste instantie zeer verrast en daarna ontroerd. Het handelde hier inderdaad om mijn vader. Van een *kamp Mühlberg* wist ik tot dan het bestaan niet. We waren er steeds vanuit gegaan dat mijn vader na zijn gevangenneming door de Sovjets in oktober 1945 naar Rusland getransporteerd was. Een anoniem bericht leek later te bevestigen dat mijn vader in 1946 'in een Russisch kamp' gestorven zou zijn. Een 'Russisch kamp' kon toen niets anders voor ons betekenen, als dat hij inderdaad zijn levenseinde in Rusland had gesleten.

Een grote vergissing, zoals het ernaar uitziet, waarmee wij meer dan 60 jaar hebben geleefd.

Ik kwam na mijn onderzoek al snel tot de conclusie dat er in Mühlberg/Elbe van 1945 tot 1948 een berucht Russisch 'speciaal kamp' voor Duitse gevangenen heeft bestaan, waar mijn vader tot aan zijn dood in 1946 gevangen was gehouden. Mijn vader heeft dus in een 'Russisch kamp' vastgezeten, maar niet in Rusland, maar in het oosten van Duitsland, en is daar gestorven.

Wat een ontroerende boodschap! De geschiedenis leek ons na 60 jaren van zwijgen en onzekerheid te hebben ingehaald. Het leek wel of wij onze verloren vader plotseling hadden teruggevonden. We wisten nog weinig van wat hem precies is overkomen. Maar dat konden we navragen.

'In volledige isolering op te sluiten'

Vijf kilometer ten noordoosten van Mühlberg/Elbe had de NKWD van de Sovjets de leiding over het eerste beruchte *speciale kamp* op

Duits grondgebied. Reeds eind 1945 telde het kamp meer dan 10.000 Duitse gevangenen (mannen, vrouwen en jongeren). Allen waren op bevel van Stalin zonder arrestatiebevel opgepakt en zonder proces in *volledige isolering* geplaatst. Iedereen die voor de geallieerden gevaarlijk scheen te zijn, werd gearresteerd. Daartoe behoorden o.a. eigenaren van fabrieken, landeigenaren, voormalige officieren, rechters, hogere ambtenaren alsmede hogere leidinggevenden in de industrie, cultuur en politie – onafhankelijk of ze ‘nazi’s’ waren of niet. Of ze individueel schuldig of onschuldig waren speelde geen rol. Laster of doelgericht verraden waren voldoende om iemand op te pakken. Dat trof ook mijn vader, die weliswaar een hoge officier was maar nooit aanhanger van de nationaal socialisten is geweest.

In het kamp liet men de bewoners onder strenge bewaking aan hun lot over en ca. 90% van hen was gedoemd tot absoluut nietsdoen. In combinatie met honger en koude (onverwarmde barakken), eenzijdig voedsel (waterige soep en hard brood) en miserabele huisvesting (slapen op de kale vloer of op houten britsen zonder deken) alsmede gebrek aan hygiëne (geen toiletpapier of zeep) en nauwelijks medicijnen leidden spoedig tot verwoestende lichamelijke en psychische gevolgen. Het sterftcijfer was daardoor vanaf het begin hoog: in de drie jaar dat het ‘speciale kamp’ daar was, zijn bijna 7.000 gevangenen gestorven, de meesten aan dystrofie en tuberculose. De doden moesten anoniem in massagraven worden begraven. Noch de Duitse overheid, noch de naaste familie ontving een doodsbericht.

Na de *Wende* in 1989 werd op het voormalige kampterrein een waardig waarschuwings- en herdenkingsmonument opgericht, die Ute en ik kortgeleden hebben bezocht en waar wij drie indrukwekkende dagen hebben beleefd, waarvan onderstaand een verslag.

Een onvergetelijke avond

Een stralende zomerse dag met temperaturen van meer dan 30 graden loopt ten einde. De laagstaande zon kleurt het vlakke land aan de Elbe, de weiden en velden prachtig. Ute en ik hebben onze caravan op de camping van Mühlberg verlaten voor een eerste bezoek aan het voormalige kampterrein. Wat zou ons te wachten staan? Hoe zouden we reageren, welke gevoelens en gedachten zouden ons in enkele minuten overvallen wanneer we de plek betreden, waar mijn vader

meer dan 60 jaar geleden ontzettend heeft geleden, tot hij eindelijk erbarmelijk ten onder ging en daar anoniem werd begraven?

We parkeren de auto aan de bosrand en dan stukt ons bijna de adem: rechts en links zien we plotseling meer dan 100 kleine houten kruizen, willekeurig naast en achter elkaar staand, alle voorzien van namen en gegevens van mensen, die hier onder de aarde liggen. We hebben de massagraven bereikt! Langzaam schreden wij tussen de kruizen door, lezen de onbekende namen en kunnen ons nauwelijks concentreren. Hier onder ligt onze vader! Hier heeft het *begrafenis-commando* hem op 10 mei 1946 naartoe gesleept en dan zonder enig ceremonieel in het graf moeten gooien. Hier liggen achter, naast en boven hem bijna 7.000 andere doden, die datzelfde wrede lot met hem moesten delen. Ik ben wonderlijk rustig. Veel minder opgewonden of ontroerd dan verwacht. Het is allemaal zo vredig hier, zo waardig, zo harmonisch, zo zonder iedere wreedheid. In de verre omtrek geen mens te zien. Ute en ik zijn helemaal alleen. Ieder van ons laat zijn gedachten de vrije loop. Woorden zijn hier niet op zijn plaats. Zelf ben ik dankbaar te weten dat onze vader hier is. Graven op een kerkhof hebben tot op heden weinig voor mij betekend, daar heb ik geen binding mee.

Maar hier ervaar ik dankbaarheid, die grote onzekerheid beëindigd te zien en te weten dat onze vader hier tussen zijn lotgenoten ligt. Morgen zullen wij op het massagraf een klein kruis oprichten en daarmee onze herinnering aan hem een beetje uitdrukking geven.

Langzaam verlaten we de grafvelden en wandelen langs de smalle weg naar het eikenbosje. Hier was het kamp, hier hebben totaal 20.000 gevangenen onder onmenselijke omstandigheden gevegeteerd. Als we de bosrand bereiken, zien we nog juist hoe de zon als een bloedrode bal aan de horizon ondergaat. Hoe vaak zou onze vader dit natuurschouwspel hebben gadeslagen - zelfs vanachter het prikkeldraad. En hoe vaak zou hij daarbij zijn gedachten aan ons, zijn geliefden, hebben gericht, van wie hij slechts vermoeden en hopen kon, dat zij zich na zijn arrestatie in het veilige westen gered hebben. Zwijgend stappen wij in onze auto voor de terugtocht naar Mühlberg. Ons eerste bezoek aan het voormalige Kamp Mühlberg heeft ons erg aangegrepen. Maar tegelijkertijd overheerst een diep gevoel van dankbaarheid, dat we weten dat onze vader op deze waardige en vreedzame plaats ligt begraven.

De dag der herdenking

Precies op tijd, zoals afgesproken, kwam de meubelmaker, de heer Kramer uit Mühlberg ons de volgende morgen ophalen met zijn VW-Golf. Op mijn bestelling heeft hij een houten kruis gemaakt, dat hij nu samen met mij wil plaatsen. Weer naderen wij het voormalige kampterrein, en weer bekruipt ons dat beklemmende gevoel, als we langzaam over het massagraf lopen, waar 7.000 doden begraven liggen. Aan de buitenrand hebben we snel een mooi plekje voor ons kruis gevonden en het werk kan beginnen. De heer Kramer begint met het uitgraven en ik help hem daarbij. Gezamenlijk richten we dan het kleine, ca. 1,50 m hoge eikenhouten kruis op. Het bevalt ons en we zijn dankbaar, eindelijk - na meer dan 60 jaar - mijn vader een persoonlijk gedenkteken gegeven te hebben. Ute en ik zitten nog lange tijd op een bankje aan de rand van het massagraf en laten onze gedachten de vrije loop.

Dona nobis pacem

Drie dagen later in Leipzig: we zitten in de beroemde Thomaskerk, waar Johann Sebastian Bach, zoals bekend, cantor was, en wachten op

de aanvang van de uitvoering van zijn beroemde h-moll-Messe, onder leiding van Helmut Rilling en zijn beroemde *Gächinger Kantorei*. De muziek van dit geweldige stuk begint met het schitterende *Kyrie*, en direct liep er een koude rilling over onze rug.

Wanneer het koor het *et in terra pax* aanheft, begeleid door de hoogste tonen van de onvergelykbare Bachtrompetten, denken we beiden aan Mühlberg en de aangrijpende indrukken van de laatste dagen. *Vrede op aarde*- dat is wat we nodig hebben, waar we allen naar verlangen en waar in Mühlberg boven de massagraven steeds weer tot wordt aangespoord.

Helmut Rilling haalt alles uit het koor en het orkest naar boven en wij beleven een perfecte, overweldigende uitvoering van de h-moll-Messe. Wanneer hij uiteindelijk na bijna twee uur de grote finale met het krachtige *dona nobis pacem* inzet, werd het ons opnieuw duidelijk: dat is het hoogtepunt van onze reis naar Mühlberg en tegelijkertijd een wonderbaarlijke, verzoenende afsluiting. Wanneer men iets kan leren van de verschrikkingen van Mühlberg, dan komt men steeds terug op het gezamenlijke gebed tot onze Heer:

Geef ons vrede – *dona nobis pacem*.

Edzard v. Wiarda

Anmerkungen zu '100 Jahre ,Wiarda' in der Grafschaft Bentheim und im Altkreis Lingen.'

Remmo Wiarda hat in dieser Ausgabe der Wiarda-Nachrichten auf die Arbeit von Karl-Ludwig Galle '1908 bis 2008 -100 Jahre Wiarda'in der Grafschaft Bentheim und im Altkreis Lingen' hingewiesen. In Absprache mit Remmo möchte ich gerne ein paar zusätzliche Informationen zu der inhaltsvollen Arbeit von Karl-Ludwig Galle geben.

Zunächst ist die äußere Gestaltung des kleinen Heftes hervorzuheben. Karl-Ludwig Galle weiß mit dem Computer umzugehen und nutzt dessen Möglichkeiten beneidenswert gut aus. Ich blättere und lese immer wieder gern in dieser Arbeit, gibt sie mir doch zuverlässige Auskunft über unseren Familienzweig.

Drei bedeutende Persönlichkeiten in drei Generationen

Hervorheben möchte ich zunächst, dass der Autor drei Familienglieder besonders ausführlich darstellt. Da ist an erster Stelle Georg Ludwig Wiarda zu nennen. Seine umfangreiche Tätigkeit in Ostfriesland und ab 1908 in Lingen wird umfassend gewürdigt. Er war in erster Linie Pastor der evangelisch-reformierten Gemeinde Lingen, dazu Superintendent eines Synodalverbandes in der reformierten Kirche, Gefängnisseelsorger, Kreisschulinspektor für die evangelischen Schulen im Kreis Lingen und – für unsere Familie wichtig – das allseits geachtete Oberhaupt einer großen Familie. Dass er es möglich gemacht hat, seinen Söhnen gute Ausbildungen zu ermöglichen, ist fast ein kleines Wunder.

In der nächsten Generation wird Siegfried Wiarda besonders gewürdigt. Er war Tierzuchtinspektor an verschiedenen Orten, nach dem Krieg Landwirt und ein wichtiger Ratgeber für viele Bauern in der Grafschaft Bentheim. Siegfried Wiarda war die treibende Kraft bei der Gründung unseres Familienverbandes, er brachte es fertig, enge Beziehungen zum holländischen Zweig unserer Familie aufzubauen, rief mit den Niederländern zusammen die Familientage ins Leben und forschte unermüdlich in der Familiengeschichte, schrieb aber auch viele andere Artikel zur Geschichte der Grafschaft Bentheim.

In der dritten Generation der von Karl-Ludwig Galle dargestellten Familie wird mit Recht Hermann Wiarda herausgestellt. Er blickt auf einen interessanten und wechselvollen Lebenslauf zurück. Er war Lehrer, zuletzt Oberstudiendirektor, Chorleiter, Organist, begeisterter Segler und geschätzter Musikkritiker für verschiedene Zeitungen. Auch er hat sich um den Familienverband Wiarda verdient gemacht und viel für die „Wiarda-Nachrichten“ getan. Mit Recht wurde sein Einsatz auf dem Familientag in Dokkum 2005 gewürdigt.

Auch in der vierten Generation gibt es schon charaktervolle Persönlichkeiten, von denen später hoffentlich noch viel Gutes berichtet werden kann.

Vielseitige Berufstätigkeiten

Interessant ist auch der Versuch von Karl-Ludwig Galle, eine Art Berufsstatistik für die Nachkommenschaft von Georg-Ludwig Wiarda aufzustellen. Es spricht für seine prägende Kraft, dass es 11 Theologen unter seinen Nachkommen gibt, andere Nachkommen waren oder sind in der Kirche teils hauptberuflich, teils ehrenamtlich tätig. Auch der pädagogische Bereich ist unter der Nachkommen und deren Partnern stark verbreitet, vielleicht ein Erbe seiner Frau, Anna Maria Wiarda geb. Ziethe. Aber auch technische Berufe und naturwissenschaftlich Ausgebildete sind vertreten. Kaufleute sind selten, mehrfach gab und gibt es Offiziere. Merkwürdig ist, dass nur ein Nachkomme als Jurist tätig ist, obwohl die Familie Wiarda ursprünglich eine ausgesprochene Juristenfamilie war.

Die Personen-Übersicht, die Karl-Ludwig Galle erstellt hat, könnte noch zu mehr Überlegungen führen. Welchem gesellschaftlichen Milieu gehören die meisten Familienglieder an? Hat die Globalisierung Einfluss gehabt? Könnte man auch über die Frauen in der Familie noch mehr berichten? Vielleicht gibt es auch ganz andere Fragestellungen.

Es wäre schön, wenn Galles Arbeit andere aus dem großen Clan zu weiteren Familienforschungen ermuntert.

Diddo Wiarda

Aantekeningen bij ‘100 jaar Wiarda in het graafschap Bentheim en in het district Lingen’

In deze uitgave van de Wiarda Mededelingen heeft Remmo Wiarda gewezen op het werk van Karl-Ludwig Galle ‘1908 tot 2008 – 100 jaar Wiardain het Graafschap Bentheim en in het district Lingen.’ In overleg met Remmo zou ik graag wat meer informatie willen toevoegen aan de werkzaamheden van Karl-Ludwig Galle.

Om te beginnen is de vormgeving van het boekje beter. Karl-Ludwig Galle is zeer bedreven met de computer en maakt goed gebruik van de mogelijkheden. Met plezier blader en lees ik steeds hierin en krijg zo betrouwbare informatie over onze familietak.

Drie belangrijke persoonlijkheden in drie generaties.

Allereerst wil ik de nadruk leggen op het feit dat de auteur een uitvoerige beschrijving maakt van drie familieleden. Op de eerste plaats is dat Georg Ludwig Wiarda.

Zijn omvangrijke werkzaamheden in Oost Friesland en vanaf 1908 in Lingen wordt uitvoerig gewaardeerd. Op de eerste plaats was hij predikant van de hervormde gemeente Lingen, bovendien was hij superintendent van de synodale federatie in de hervormde kerk, geestelijke van de gevangenis, onderwijsinspecteur voor de hervormde scholen in het district Lingen en – belangrijk voor onze familie – het gewaardeerde hoofd van een grote familie. Het is bijna een wonder, dat hij het zijn zonen mogelijk heeft gemaakt een goede opleiding te volgen.

In de volgende generatie werd Siegfried Wiarda in het bijzonder gewaardeerd. Hij was inspecteur bij de dierenfokkerij in verschillende plaatsen, na de oorlog landbouwkundige en een belangrijke adviseur voor vele boeren in het graafschap Bentheim. Siegfried Wiarda was de drijvende kracht bij de oprichting van onze familievereniging, het lukte hem nauwe betrekkingen met de Hollandse tak van onze familie op te bouwen. Samen met de Nederlanders werden de familiedagen in het leven geroepen. Onvermoeibaar onderzocht hij de familiegeschiedenis, schreef bovendien artikelen over de geschiedenis van het graafschap Bentheim.

In de derde generatie van de door Karl-Ludwig Galle beschreven familie wordt terecht Hermann Wiarda naar voren gebracht. Hij kijkt terug op een interessante levensloop vol afwisseling. Hij was leraar, tenslotte rector bij het VWO, dirigent, organist, enthousiast zeiler en gewaardeerde muziekcriticus voor verschillende kranten. Ook heeft hij zich verdienstelijk gemaakt voor de Familievereniging Wiarda en de *Wiarda-Mededelingen*.

Terecht werd hij voor zijn inzet op de familiedag in Dokkum in 2005 bedankt.

In de vierde generatie zijn er reeds markante persoonlijkheden. Hopelijk horen we over hen in de toekomst nog veel goeds.

Veelzijdige beroepen

Ook is het interessant dat Karl-Ludwig Galle een statistiek opstelt van de beroepen van de nakomelingen van Georg-Ludwig Wiarda. Er zijn 11 theologen onder zijn nakomelingen, anderen waren of zijn werkzaam in eervolle beroepen in de kerk.

Ook op opvoedkundig gebied zijn veel nakomelingen en hun partners sterk vertegenwoordigd, misschien dankzij zijn vrouw, Anna Maria Wiarda geboren Ziethe. Maar ook technische beroepen en natuurwetenschappelijk opgeleiden zijn vertegenwoordigd. Kooplui zijn zeldzaam, vaker zijn of waren er officieren. Het is opvallend dat er slecht één nakomeling als jurist werkzaam is, terwijl de familie Wiarda van oorsprong een duidelijke familie van juristen was.

Het overzicht, dat Karl-Ludwig Galle heeft opgesteld, zou tot meer overwegingen kunnen leiden. Tot welk milieu behoren de meeste familieleden? Heeft de globalisering er invloed op gehad? Zou men over de vrouwen in de familie meer kunnen vertellen? Misschien zijn er nog andere vragen.

Het zou mooi zijn als het werk van Galle anderen uit de grote familievereniging aanmoedigt tot verdere onderzoekingen.

Diddo Wiarda

1932 – Besuch aus Afrika bei Familie Wiarda

Ich erinnere mich an ein Foto, das im Sommer 1932 aufgenommen wurde im Garten meines Elternhauses in Plantlünne/damals Kreis Lingen, heute Kreis Emsland. Das Foto zeigt unsere Familie. In unserer Mitte sitzt ein Afrikaner, auf seinem Schoß meine damals jüngste Schwester Marliesel. Leider ist das Bild nicht mehr aufzufinden. Wer war der Afrikaner, und was hatte er mit unserer Familie zu tun?

Der Afrikaner war damals schon ein berühmter Mann in seinem Heimatland. Sein Name: Robert Kwami. Er wurde 1879 in Togo als Kind afrikanischer Sklaven geboren, die von der Norddeutschen Mission in Bremen freigekauft worden waren. Mit 15 Jahren kam er nach Deutschland, besuchte die Missionsschule in Westheim am Kocher und wird 1911 in Togo als Pastor ordiniert. 1922 wurde er Präses (Leiter) der Ewe-Kirche in Togo. Er blieb der hochangesehene Präses dieser Kirche bis zu seinem Tod 1945.

1932 bereiste Kwami Deutschland. Weil er fließend Deutsch sprach, war er in vielen Kirchen und Gemeinden ein gern gehörter Prediger.

Mein Vater, Pastor Diddo Wiarda (1898 – 1987), war in Plantlünne tätig. Er hatte eine enge Bindung an die Norddeutsche Missionsgesellschaft in Bremen und war ihr *Vertrauensmann* (Beauftragter) in den evangelisch-reformierten Gemeinden im Emsland und in der Grafschaft Bentheim. Er begleitete Kwami bei seinen Diensten und fand ein persönlich gutes Verhältnis zu ihm. Deswegen war Kwami auch mehrfach Gast in unserer Familie.

Aus Erzählungen meines Vaters, aus Zeitungsberichten und aus Gestapoakten wissen wir Einiges über Kwamis Tätigkeiten. Im Sommer 1932 waren die Nationalsozialisten noch nicht an der Macht. Erst am 30. Januar 1933 wurde Adolf Hitler Reichskanzler, aber die Nationalsozialisten sammelten schon 1932 eifrig Material, das sie nach der Machtergreifung gegen ihnen nicht genehme Menschen verwenden wollten. Aus ihren Akten wissen wir, dass Kwami und mein Vater am 24. Juli 1932 auf dem Missionsfest in Baccum predigten. Die *Neuenhauser Zeitung* berichtet, dass Kwami und mein Vater am 18. August in Neuenhaus in einer *Missionsfeierstunde* sprachen. In Neuenhaus betonte Kwami, dass die Menschen seines Volkes der

Mission sehr dankbar seien. Die Zeitung berichtet, Kwami habe gesagt, durch die Mission seien sie äußerlich freie Menschen geworden, weil die Mission sie aus den Banden der Sklaverei genommen hätten. Wertvoller aber noch sei die innere Freiheit, die ihnen der Glaube an Jesus Christus brachte.

Im Allgemeinen konnte Kwami ohne Behinderung sprechen, aber in Oldenburg kam es zu einem Eklat. Dort war der fanatische Nationalsozialist Carl Röver schon im Juni 1932 Ministerpräsident geworden. (Oldenburg war damals noch ein selbständiges Land im Deutschen Reich.) Röver wandte sich dagegen, dass ein *Neger* auf einer evangelischen Kanzel in Deutschland predigen könne. Er sagte: 'Ein Neger bleibt ein Neger, wie der Jude Jude bleibt.' Die Christen in Oldenburg ließen sich nicht davon abhalten, Kwami in der überfüllten Lambertikirche zu hören.

Für unsere Familie ist die Erinnerung an Robert Kwami und seine Beziehung zu unserem Vater ein wertvoller Besitz. Wir wurden dadurch schon sehr früh immun gegenüber der nationalsozialistischen Rassenideologie.

Quellen:

- Zeitung und Anzeigenblatt. Neuenhaus. 20. August 1932
- Nordwest-Zeitung Oldenburg 12. September 2007
- Gestapoakten Osnabrück. Gesammelt von Dr. Helmut Lensing.

Diddo Wiarda 2/19

1932 – Bezoek uit Afrika bij de familie Wiarda

In herinner mij een foto, die in de zomer van 1932 werd genomen in de tuin van mijn ouderlijk huis in Plantlüne, destijds in het district Lingen, heden in het district Emsland. De foto toont onze familie. In het midden zit een Afrikaan, met op zijn schoot mijn destijds jongste zuster Marliesel. Helaas is de foto niet meer te vinden. Wie was de Afrikaan en wat was de betrekking tot onze familie?

De Afrikaan was toen al een beroemde man in zijn vaderland. Zijn naam: Robert Kwami. Hij werd in 1879 in Togo als kind van een Afrikaanse slaaf geboren, die door de noordduitse zending in Bremen was vrijgekocht. Toen hij 15 jaar was, kwam hij naar Duitsland, bezocht de zendingsschool in Westheim am Kocher en werd in 1911 als predikant in Togo bevestigd. In 1922 werd hij preses (leider) van de Ewe-kerk in Togo. Hij bleef de hoog in aanzien staande preses van deze kerk tot aan zijn dood in 1945.

In 1932 reisde Kwami naar Duitsland. Omdat hij vloeiend Duits sprak, was hij in veel kerken en gemeenten een graag beluisterde predikant.

Mijn vader, dominee Diddo Wiarda (1898 – 1987), was beroepshalve werkzaam in Plantlüne. Hij was nauw verbonden aan de noordduitse zending in Bremen en was hun *vertrouwensman* (gevolmachtigde) in de hervormde gemeenten in Emsland en in het graafschap Bentheim. Hij begeleidde Kwami bij zijn diensten en had privé een goede verstandhouding met hem. Om die reden was Kwami ook meermaals gast van ons gezin.

Door verhalen van mijn vader, uit krantenberichten en uit akten van de gestapo weten wij het een en ander van de werkzaamheden van Kwami. In de zomer van 1932 waren de nationaal-socialisten nog niet aan de macht. Pas op 30 januari 1933 werd Adolf Hitler rijkskanselier, maar de nationaal-socialisten waren reeds in 1932 ijverig bezig met het verzamelen van materiaal dat ze na de machtsovername konden gebruiken tegen mensen die niet welkom waren.

Uit de dossiers kwamen wij te weten dat Kwami en mijn vader op 24 juli 1932 op het feest van de zending in Baccum predikten. In de

Neuenhauser Zeitung staat dat Kwami en mijn vader op 18 augustus in Neuenhaus op een herdenkingsplechtigheid van de zending spraken. In Neuenhaus benadrukte Kwami, dat zijn volk de zending zeer dankbaar was. De krant bericht, dat Kwami gezegd had, dat zij door de zending voor het oog vrije mensen zijn geworden, terwijl de zending ze uit de slavernij had bevrijd. Nog waardevoller was de innerlijke vrijheid, die het geloof in Jezus Christus hen bracht.

Meestal kon Kwami vrijuit spreken, maar in Oldenburg kwam het tot een schandaal. Daar was de fanatieke nationaal-socialist Carl Röver al in juni 1932 eerste minister geworden. (Destijds was Oldenburg nog een zelfstandig land in het Duitse Rijk.) Röver protesteerde tegen het feit dat een *neger* op een evangelische kansel in Duitsland kon prediken. Hij zei: 'Een neger blijft een neger, net zoals een jood een jood blijft.' De christenen in Oldenburg lieten zich er echter niet van weerhouden om naar Kwami in de overvolle Lambertikerk te komen luisteren.

Voor onze familie is de herinnering aan Robert Kwami en zijn betrokkenheid tot onze vader een waardevol bezit. Daardoor werden wij al heel vroeg immuun voor de nationaal-socialistische rassenideologie.

Bronnen:

- Dagblad en advertentieblad Neuenhaus 20 augustus 1932
- Noordwest Dagblad Oldenburg 12 september 2007
- Dossier Gestapo Osnabrück, verzameld door dr. Hermut Lensing.

Diddo Wiarda 2/19

Nur eine Handbreit Wasser unterm Kiel

Aus den *Grafschafter Nachrichten* 5. August 2008

Ein kräftiger Händedruck, eine kurze Begrüßung, dann gibt der erfahrene Kapitän des Frachtschiffes 'City of Barcelona' das Ruder aus der Hand. Der Brite liegt mit seinem 100 Meter langen Autofrachter auf der Westerems, rund 15 Seemeilen nordwestlich vor Borkum, beim Seelotsenversetzschiff 'Kapitän Bleek'. Sein Ziel ist der enge Emdener Hafen, den er über die Ems erreicht. Er ist froh, kurz vor der Einfahrt den Emslotsen Carsten Wiarda (2/18) als Partner mit an Bord nehmen zu können.

Bei jedem Wetter setzt Wiarda mit dem kleinen Versetzboot von der 'Kapitän Bleeker' zu den großen Schiffen über. Ein nicht ungefährliches Manöver: Von der Wasseroberfläche muss er bei bis zu drei Meter hohen Wellen an einer schwankenden Lotsenleiter an der Bordwand riesiger Frachter hinauf klettern.

'Wenn ich auf ein Schiff bestellt werde, konzentriere ich mich ganz auf meine Aufgabe und schalte alles andere um mich herum aus', sagt der Nautiker, der seit neun Jahren Lotse ist. Für Wiarda bedeutet das, die Tidenverhältnisse, Wetterberichte und Vorhersagen im Blick zu haben. Trotz moderner Technik an Bord hilft oft nur die Erfahrung der Lotsen und die detaillierte Kenntnis des Reviers. 'Wenn ich lotse, bin ich in Gedanken quasi unter Wasser und stelle mir vor, wie die Lage dort sein könnte', sagt Wiarda.

Die Ems sei kein einfaches Gebiet, sagt Wiarda. Mitunter sei der Fluss, sogar ein bisschen tückisch: schwer einschätzbare Strömungen, Grundseen und enges Fahrwasser machen die Fahrt durch die Ems zum sensiblen Unterfangen. Der Meeresgrund verändert sich stetig.

Oft sind nur wenige Zentimeter zwischen Kiel und Meeresgrund, wenn die Lotsen die Überfahrt von Frachten, Containerschiffen, Großseglern oder Kreuzfahrtschiffen über die Ems organisieren.

Wiarda staat op de brug van de Britse vrachtwagen, hoog boven de wateroppervlakte, en volgt geconcentreerd de schijnbaar iets ongecontroleerde manoeuvres van een zeilschip, dat de radio in de hand, om op elk moment met de kapitein in contact te kunnen treden, wanneer het dringend zou moeten zijn. 'Een zo groot schip kan geen wendende manoeuvres maken - de reactiepaden zijn lang.'

Aankomend in de Emdener Haven, neemt de Seelotse Wiarda aanvullende hulp aan boord. Een havenlotse overneemt het moeilijke wendmanoeuvre van de 100 meter vrachtwagen in de havenbekken. Over de loodsen loopt de communicatie. Hij is adviseur, risicomanager, organisator en crisismanager in één persoon. Alles met één doel: een veilige passage.

Carsten Wiarda

Slechts een handbreedte water onder de kiel.

Uit de *Grafschafter Nachrichten* van 5 augustus 2008.

Een krachtige handdruk, een korte begroeting, waarna de ervaren kapitein van het vrachtschip 'City of Barcelona' het roer overgeeft. Het Britse vrachtwagen ligt met zijn 100 meter op de Westerems, ca. 15 zeemijl ten noordwesten van Borkum bij de zeeloods 'Kapitän Bleek'. Het doel is de nauwe haven van Emden, die hij over de Ems bereikt. Hij is blij, dat hij kort voor het binnenvaren de loods Carsten Wiarda (2/18) als partner aan boord kan nemen.

Bij elk weer gaat Wiarda vanaf de kleine boot ‘Kapitän Bleeker’ aan boord van grote schepen. Een niet ongevaarlijke manoeuvre. Vanaf het wateroppervlak moet hij bij golven tot 3 meter hoog aan een slingerende ladder aan boord van reusachtige vrachtschepen klauteren.

‘Wanneer ik aan boord van een schip wordt gevraagd, concentreer ik mij geheel op mijn opdracht en schakel al het andere om mij heen uit’, zegt de zeevaartkundige, die sinds negen jaar loods is. Voor Wiarda betekent dit, kijk hebben op de getijden, weerberichten en vooruitzichten. Ondanks de moderne techniek aan boord is de loods vaak aangewezen op zijn ervaring en gedetailleerde kennis van het gebied. ‘Wanneer ik loods, ben ik in gedachten onder water en stel mij voor hoe de situatie daar zou kunnen zijn’, zegt Wiarda.

De Ems is geen eenvoudig gebied, zegt Wiarda. In het midden is de rivier zelfs een beetje verraderlijk: moeilijk inschatbare stromingen, grondzeeën en nauw vaarwater maken het varen door de Ems tot een gevaarlijke onderneming. De bodem is constant in beweging.

Vaak zijn er nog maar een paar centimeter tussen de kiel en de bodem van de zee, wanneer de loods de overtocht maakt met vrachtschepen, containerschepen, grote zeilboten of cruiseschepen.

Wiarda staat op de brug van het Britse autovrachtschip, hoog boven het wateroppervlak en volgt met volle aandacht de schijnbaar ongecontroleerde manoeuvre van een zeilboot, de mobilfoon in de hand, om op ieder moment met de kapitein in contact te kunnen treden, wanneer het gevaarlijk zou worden. “Zo’n groot schip kan niet zo snel manoeuvreren, dat duurt even.

In de haven van Emden aangekomen, neemt zeeloods Wiarda extra hulp aan boord. Een havenloods neemt het moeilijke keren van het 100 meter lange vrachtschip in de haven over. De communicatie loopt via de loods. Hij is adviseur, hij draagt het risico, is de organisator en is crisis manager tegelijk.

Dit alles met maar één doel: een veilige doorvaart.

De windvanen van Wiarda State.

Zoals misschien wel bekend zal zijn, staat er aan de Wergeasterdyk in Goutum vlak bij het viaduct van de Werpsterdyk een boerderij, een zogenaamde kop, hals boerderij. Op deze boerderij bevinden zich 2 windvanen met het wapen van de Wiarda's. De ene staat op de schuur,,terwijl de andere op de vooreind 'foarein' staat.

De afmetingen van de windvanen zijn ongeveer qua lengte 28 centimeter en van hoogte ongeveer 21 centimeter. Volgens de overleveringen hebben deze 2 windvanen op Wiarda State gestaan. Bij de afbraak in 1882 zouden deze vanen toen zijn verhuisd naar deze boerderij. Misschien is het zo geweest dat deze boerderij deel uitmaakte van het bezit van Wiarda State, of misschien hebben ze ook wel tot de boerderij behoord. Het zou interessant zijn om dit nog eens uit te pluizen

Wanneer we de afbeeldingen van Wiarda State van verschillende tekenaars bestuderen, ook over meerdere jaren, dan zien we wel versiersels op de daken afgebeeld, welke mogelijk de windvanen moeten voorstellen.

Goed, nu de windvanen zelf.

Vorig jaar tijdens een heftige storm is die van de vooreind afgewaaid en in de naast de boerderij gelegen sloot gewaaid. Bij het schonen van de sloot is hij met de blubber op gehekkeld en op de slootkant terecht gekomen.

Het is altijd zo dat deze blubber, kroos en waterplanten een poosje blijft liggen drogen waarna het met een machine versnipperd en uitgestrooid wordt over het land, waarna het dan kan composteren.

De Heer J. Peenstra eigenaar van de boerderij, vond toen de vaan. Deze was echter zwaar beschadigd. Een groot deel aan de bovenzijde was er geheel afgebroken. Aangezien Peenstra de windvaan wel weer op het dak wilde hebben, vroeg hij bij J. Klugkist, de schilder in Goutum, of deze ook een adres wist waar de vaan kon worden gerestaureerd. Klugkist kwam toen bij mij of ik ook een oorspronkelijke tekening van de vaan had.

En die heb ik, want intertijd was er al eens eerder een vaan van het dak gewaaid en had mijn tweelingbroer er een tekening van gemaakt. Daarvan heeft hij er zelf toen een reproductie gemaakt, die nog steeds op het prieeltje prijkt bij de boerderij van mijn schoonzuster op de hoek aan de Buorren en de Wergeasterdyk in Goutum.

De gerepareerde windvaan

Met deze tekening is dhr. Klugkist naar een koperslager gegaan waarna de vaan weer is gerestaureerd.

Toen Klugkist met de beschadigde vaan bij mij kwam, wees hij mij er op dat er nog delen goudverf op zaten en dat dit 24 karaats was.

De beschadigde weerhaan met tekening

De foto's laten duidelijk de goudverf zien, maar ook hoe ernstig de windvaan is beschadigd. De intertijd door mijn broer gemaakte tekening hebben we er achter geplaatst en maakt duidelijk hoeveel er ontbreekt. Gelukkig is hij weer geheel gerestaureerd en zal binnenkort weer op zijn hoge standplaats worden gezet.

Geert de Vries

Die Wiarda Wetterfahnen

Wie vielleicht wohl bekannt ist, steht am Wergeasterdyk in Goutum, in der Nähe der Brücke des Wepsterdyks, ein Bauernhof, ein so genannter Kopf-Hals-Bauernhof. Auf diesem Bauernhof gibt es 2 Wetterfahnen mit dem Wappen der Wiardas. Die eine ist auf der Scheune und die andere auf dem Vordergiebel.

Die Abmessungen der Wetterfahnen sind in der Länge etwa 28 cm und in der Höhe 21 cm. Nach den Überlieferungen saßen diese Wetterfahnen auf der Wiarda State. Bei deren Abbruch 1882 sollen die Fahnen zu diesem Bauernhof gebracht worden sein. Vielleicht war es so, dass dieser Bauernhof zum Besitz der Wiarda State gehörte, oder vielleicht gehörten sie auch zu dem Bauernhof. Es könnte interessant sein, das mal herauszusuchen.

Wenn wir die Abbildungen der Wiarda State von unterschiedlichen Zeichnern, auch aus verschiedenen Jahren, studieren, dann können wir auf den Dächern Verzierungen entdecken, die möglicherweise die Wetterfahnen sein können.

Gut, nun zu den Wetterfahnen.

Im vorigen Jahr ist während eines schweren Sturms die Wetterfahne des Vordergiebels heruntergeweht und in den Graben neben dem Bauernhof gefallen. Bei dem Räumen des Grabens ist sie mit dem Modder hoch geholt worden und am Grabenrand gelandet.

Es ist immer so, dass dieser Modder und die Wasserpflanzen einige Zeit zum Trocknen liegen bleiben, danach mit einer Maschine gehäckselt und auf dem Acker verstreut werden und dort kompostieren können.

Der Herr J. Peenstra, Besitzer des Bauernhofes, fand dann die Fahne. Diese war allerdings schwer beschädigt. Ein großes Stück an der Oberkante war ganz und gar abgebrochen. Weil Peenstra die Wetterfahne wohl wieder auf dem Dach haben wollte, fragte er J. Klugkist, den Maler in Goutum, ob er eine Adresse wüsste, wo die Fahne restauriert werden könnte. Klugkist kam dann zu mir und fragte, ob ich auch eine ursprüngliche Zeichnung der Fahne hätte.

Und die habe ich, denn früher war schon einmal eine Fahne von dem Dach geweht, und mein Zwillingsbruder hatte davon eine Zeichnung gemacht. Außerdem hatte er von der Fahne damals sogar eine Nachbildung angefertigt, die immer noch auf der Gartenlaube bei dem Bauernhof meiner Schwägerin an der Ecke von Bourren und dem Wergeasterdyk in Goutum sitzt.

Mit dieser Zeichnung ist Herr Klugkist zu einem Kupferschmied gegangen, der die Fahne wieder restauriert hat. Als Klugkist mit der beschädigten Fahne zu mir kam, wies er mich darauf hin, dass noch Teile von Goldfarbe auf der Fahne saßen und dass es sich um 24 Karat handelte.

Die Fotos lassen die Goldfarbe deutlich erkennen, aber auch, wie schwer die Wetterfahne beschädigt ist. Die damals von meinem Bruder gemachte Zeichnung haben wir dahinter gesetzt, um zu zeigen, wie viel fehlt. Glücklicherweise ist sie jetzt wieder völlig restauriert und soll bald wieder auf ihrem hohen Standplatz angebracht werden.

Geert de Vries
(übersetzt von Frauke Scholten)

Der schiefste Turm der Welt steht in Ostfriesland

Ein kleiner Ort in Ostfriesland macht der italienischen Stadt Pisa Konkurrenz.

‘Suurhusen im Landkreis Aurich hat den schiefsten Turm der Welt’ sagt Frank Wessels. Der Kirchturm neigt sich nach Angaben des evangelischen Pfarrers in einem Winkel von 5,19 Grad. Damit sei die Schiefelage fast um ein Grad größer als beim Campanille. Wessels macht sich deshalb berechnete Hoffnungen auf einen Eintrag ins Guinness-Buch der Rekorde 2009.

Die Kirche stammt aus dem 13. Jahrhundert. Der 27,37 Meter hohe Turm wurde im Jahr 1450 integriert. ‘Als Fundament wurden dicke Baumstämme benutzt. Als im 19. Jahrhundert die benachbarten Ländereien trocken gelegt wurden, sank der Grundwasserspiegel. Die Stämme wurden morsch’ erklärt Kirchenführer Tjabbo van Lessen, warum der Turm schief wurde.

Damals wurde zum ersten Mal eine Neigung des 2010 Tonnen schweren Turms bemerkt. Mitte der 1970er Jahre wurde die Kirche schließlich wegen Einsturzgefahr geschlossen und dem Verfall überlassen. Suurhusen bekam ein neues Gemeinde Zentrum. Doch

zehn Jahre später setzte ein Umdenken ein, das Bauwerk wurde saniert. ‘Das Fundament wurde freigelegt und mit Beton und Stahl gefüllt’ sagt van Lessen. Von der Südseite des Turmes sieht man den Überhang am besten: 2,47 Meter.

Ein Gutachter hat den Turm im Frühjahr 2007 neu vermessen. Dabei stellte sich heraus, daß der Überhang seit der vorangegangenen Messung um vier Zentimeter zugenommen hat. Möglicherweise haben die bisherigen Sicherungsmaßnahmen das Kippen doch nicht stoppen können.

Der schiefe Turm von Suurhusen ist eine Sehenswürdigkeit, 10.000 Touristen kommen im Jahr!

Aus Nordeutsche Zeitung, 18.10.2007.

De scheefste toren ter wereld staat in Oost-Friesland

Een plaatsje in Oost-Friesland concurreert met de Italiaanse stad Pisa.

‘Suurhusen in het district Aurich heeft de scheefste toren ter wereld’ zegt Frank Wessels. Volgens de evangelische predikant is de helling van de kerktoren wel 5,19 graden. Daarmee is de schuine stand bijna een graad meer dan bij de Campanille. Wessels hoopt daarmee in het Guinness Book of Records 2009 te worden opgenomen

De kerk stamt uit de 13e eeuw. De 27,34 meter hoge toren werd in het jaar 1450 bij de kerk aangebouwd. Dikke boomstammen werden gebruikt voor de fundering. Toen in de 19e eeuw aangrenzende landerijen werden drooggelegd, ging de stand van het grondwater omlaag. De boomstammen vermolden, verklaart de kerkelijke leider Tjabbo van Lessen, waardoor de toren scheef zakte.

Daarna werd voor het eerst een verzakking van de 2010 ton zware toren opgemerkt. Halverwege de 70er jaren van de vorige eeuw werd de kerk uiteindelijk wegens instortingsgevaar gesloten en raakte het gebouw in verval. Suurhusen kreeg een nieuw parochiehuis. Maar 10 jaar later ging men er anders over denken en werd het gebouw gerestaureerd. ‘De fundering werd blootgelegd en met beton en staal opgevuld’, zegt Van Lessen. Vanaf de zuidkant van de toren kan men het overhellen het beste zien: 2,47 meter.

In het voorjaar van 2007 heeft een deskundige de toren opnieuw opgemeten. Daarbij werd vastgesteld, dat de helling sinds de vorige meting met 4 centimeter is toegenomen. Mogelijkerwijs hebben de tot nu toe genomen maatregelen het kantelen van de toren niet kunnen stoppen. De scheve toren van Suurhusen is een bezienswaardigheid. Per jaar komen er 10.000 toeristen!

Uit de Norddeutsche Zeitung van 18.10.2007

Jan-Martin Wiarda erhält den Goethe-Preis

Jan-Martin Wiarda (2/28), Redakteur der deutschen Wochenzeitung Die Zeit, wird mit dem 'Goethe-Preis für wissenschafts- und hochschulpolitischen Journalismus' ausgezeichnet, den die Goethe-Universität Frankfurt/Main mit der Fazit Stiftung ausschreibt.

Der Preis prämiert herausragende Beiträge aus dem Bereich des hochschul- und wissenschaftspolitischen Journalismus und soll in diesem Feld tätige Journalisten dazu ermutigen, jenseits der Tagesberichterstattung die fundierte Analyse zu suchen und Hintergründe zu erhellen.

Für seinen Beitrag 'Die fiese Formel', der am 20. September 2007 in *der Zeit* erschienen ist, erhält Jan-Martin Wiarda den mit €1.250 dotierten 3. Preis. Der unabhängigen Jury gehören unter anderem Prof. Dr. Bernhard Kempen, Präsident des Deutschen Hochschulverbandes, Prof. Margret Wintermantel, Präsidentin der Hochschulrektorenkonferenz sowie Dr. Helmut Reitze, Intendant des Hessischen Rundfunks an.

Nach der öffentlichen Ausschreibung im April 2008 hatten sich mehr als 40 Journalisten aus dem gesamten deutschsprachigen Raum um den Preis beworben, 23 davon von überregionalen Leitmedien.

Jan-Martin Wiarda ontvangt de Goethe-prijs

Jan-Martin Wiarda (2/28), redacteur van het Duitse weekblad Die Zeit, is eervol onderscheiden met de 'Goethe-prijs voor wetenschappelijke en staatkundige journalistiek', die uitgereikt wordt door de Goethe Universiteit Frankfurt/Main.

De prijs bekroont bijdragen die er op het gebied van staatkundige en wetenschappelijke journalistiek uitspringen en bedoeld is om journalisten die in dit vak werkzaam zijn aan te moedigen de achtergronden te verduidelijken en te analyseren.

Voor zijn bijdrage genaamd *De lastige formulering* die op 20 september 2007 in *Die Zeit* is verschenen, ontvangt Jan-Martin Wiarda de voor het bedrag van €1.250 beschikbaar gestelde derde prijs. In de onafhankelijke jury zijn onder andere Prof. Dr. Bernhard Kempen, president van de Duitse Universiteitsfederatie, Prof. Margret Wintermantel, presidente van de conferentie van rectoren van universiteiten, alsmede Dr. Helmut Reitze, intendant bij de Hessische radio-omroep.

Na de openbare inschrijving in april 2008 hadden meer dan 40 journalisten uit de Duitstalige gebieden geprobeerd de prijs te winnen, 23 daarvan zijn van de belangrijkste landelijke media.

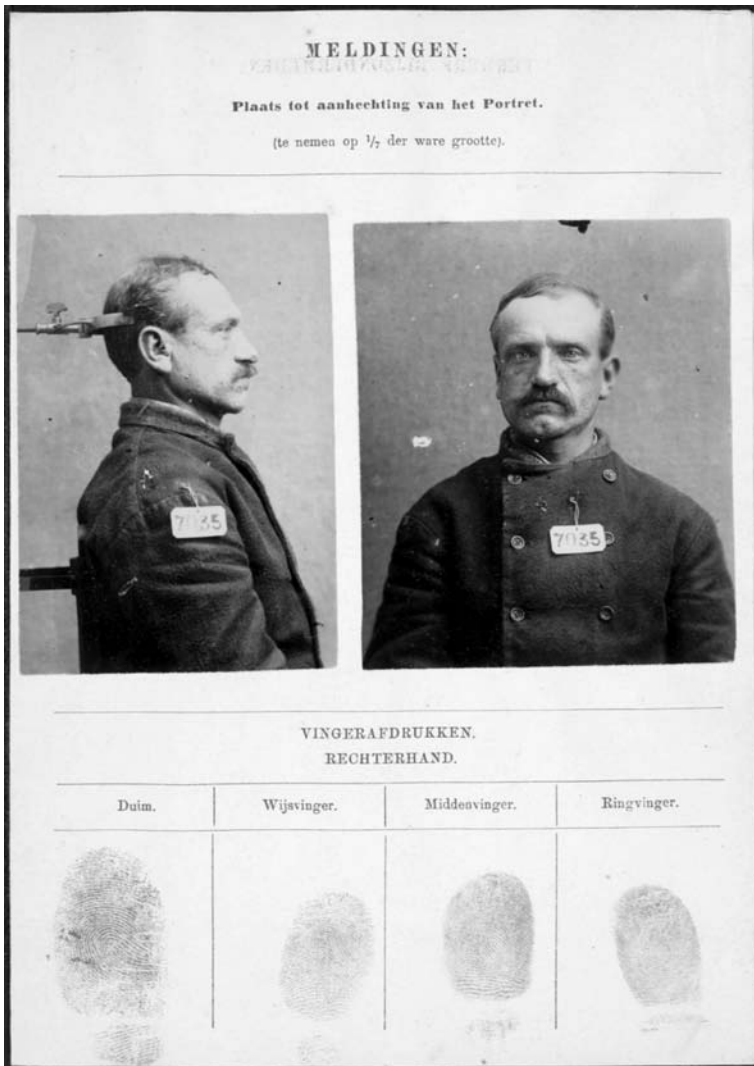
Wiarda, van landadel tot landloper

Een *bestseller* in Nederland is het boek *Het pauperparadijs* van Suzanna Jansen (Uitg. Balans). Zij geeft in haar boek aan de hand van de geschiedenis van haar eigen familie een beschrijving van sociale misstanden in Nederland in de 19e eeuw. In het bijzonder het initiatief van generaal Johannes van den Bosch om arme gezinnen een heropvoeding te geven in speciaal voor dat doel opgerichte gestichten. Deze gestichten werden opgericht in Veenhuizen in de provincie Drenthe. De families, die daarin werden ondergebracht waren hoofdzakelijk afkomstig uit de grotere steden. Later kregen deze gestichten ook wel armenkolonie genoemd, in toenemende mate de functie van opvang van dakloze landlopers.

In het Drents archief (www.drenlias.nl) zijn persoonlijke gegevens bewaard over de personen, die in Veenhuizen hebben verbleven. Als gevolg van de populariteit van het boek werd het archief ook op aanwezigheid van namen van bekende Nederlanders geraadpleegd. Zo bleken bijv. de namen van oud politici als Lubbers, Wiegel, Bolkestein en Den Uyl in de bestanden van het archief voor te komen. Uiteraard wil je dan als Wiarda niet achterblijven. Het intikken van de naam Wiarda leidde tot (slechts) één hit: **Jan Wiarda**.

In 1896 werd op grond van een gerechtelijke uitspraak van de rechtbank te Utrecht Jan Wiarda veroordeeld tot een verblijf in Veenhuizen wegens landloperij.

Jan Wiarda (geb. 28 mei 1856 te Leeuwarden) was een zoon van Jacobus Wiarda en Jacoba Kuipers. Vader Jacobus kwam uit een bakkersfamilie, die aan het eind van de 18e eeuw vanuit Wirdum naar Leeuwarden was getrokken. De sociale omstandigheden waren in de eerste helft van de negentiende eeuw slecht, in het bijzonder in de steden in Nederland. Zo ook in Leeuwarden. Er heerste veel armoede onder de gewone bevolking en de kleine middenstand. Deze omstandigheden en een slecht maatschappelijk perspectief hebben wellicht Jan Wiarda ertoe gebracht om op 20 jarige leeftijd dienst te nemen in het Nederlands Indisch Leger.

Jan Wiarda

Hij deed dit in de periode, waarin de eerste en tweede Atjeh oorlog werden gevoerd en er actief geworven werd voor de krijgsmacht in Indie. Jan Wiarda zal waarschijnlijk met weerzin aan de oorlogshandelingen hebben deelgenomen, want in 1880 werd hij in Kota

Radja zelfs tot 5 jaar kruiwagenstraf (militaire dwangarbeid) veroordeeld wegens dienstweigering.

Het was een roerige en verwarrende tijd in Atjeh niet alleen vanwege de oorlog, maar ook vanwege de uitbarsting van de Krakatau. De vulkaan Krakatau kwam in 1883, terwijl Jan Wiarda zijn straf onderging, tot een zware uitbarsting. De geluiden, waarmee deze uitbarsting gepaard ging leken zozeer op geweer- en artillerievuur, dat commandanten in Atjeh in de veronderstelling verkeerden, dat nabije posten door de opstandige bevolking werden aangevallen.

Nadat Jan Wiarda zijn straf had uitgezeten, is hij in 1885 uit de krijgsmacht ontslagen en naar Nederland teruggestuurd. Hij kon volgens de toen geldende wetgeving niet opnieuw in de krijgsmacht worden aangenomen. Berooid heeft hij, zonder vaste woon- of verblijfplaats, als werkmans in Amsterdam geleefd. Met zijn staat van dienst waren de vooruitzichten op een verbetering van zijn maatschappelijke positie ronduit slecht. Deze uitzichtloze positie heeft hem ertoe gebracht om zich in Utrecht voor landloperij te laten opsluiten. Waarschijnlijk had Jan Wiarda gehoord van het bestaan van de armenkolonie in Veenhuizen. Hij wist in dat geval ook, dat alleen de rechtbank van Utrecht, evenals die van Den Bosch, veroordeelden naar Veenhuizen placht te sturen. In Veenhuizen zou Jan Wiarda en vele veroordeelden met hem, een gestructureerd leven, zonder honger en met een dak boven zijn hoofd, kunnen leiden. Dat dit leven in Veenhuizen ook wel weer zijn keerzijde had, kunnen we in het boek van Suzanna Jansen lezen.

Jelle Wiarda, Groningen
20 september 2008.

Tjalling Wiarda in Ghana

Mijn naam is Tjalling Yme Wiarda, 44 jaar oud, tak 4-5 / 16 nr. 3424. Ik woon sinds januari 2001 in Ghana en ben sinds 2006 werkzaam voor het bedrijf Loders Croklaan Ghana, een dochter van Loders Croklaan Nederland (Wormerveer), onderdeel van de Maleisische IOI Groep. Mijn functie is Supply Chain Manager van Ghana en Nigeria.

Gedurende het noten seizoen (van augustus tot en met maart) koop ik noten in voor Loders in Ghana. Die noten worden afgeleverd bij een van onze crushing sites in Ghana. (We werken met een aantal fabrieken, zgn. olieslagers die olie uit de noten crushen/slaan). De resulterende olie (ook wel boter genoemd) wordt opgehaald door een van onze trucks en naar Tema gebracht (de havenstad waar we de olie opslaan in een "tank farm"). Regelmatig komt er een schip langs die de boter vervoert naar Nederland, je moet ervoor zorgen dat het allemaal goed gaat, controleren, checken en dubbel checken. In Nederland maakt Loders Cocoa boter equivalenten (van de boter en verkoopt die aan de chocolade verwerkers, bijvoorbeeld een koetjes reep is gemaakt van uiteindelijk sheanoten.

Naast de inkoop controleren we ook de fabrieken waar de olie wordt gemaakt, je bent bezig in een voedselketen dus kwaliteitscontrole is van groot belang. Tevens ontvangen we hier ook de noten die zijn gekocht in andere delen van West Afrika. Afgelopen seizoen moesten er veel opslagloodsen worden gehuurd in een zeer korte periode. Dat moet je dan in een keer en in zeer korte tijd regelen, het is meestal in een periode dat vaak ook je concurrenten naar opslag zoeken dus snelheid en netwerk zijn uitermate belangrijk. Eind van elke maand moet ik alle voorraden opnemen, letterlijk tellen van zakken met noten, mijn minst favoriete onderdeel van mijn functie maar wel heel belangrijk.

Ook ben ik bezig met de opzet van de organisatie hier in Ghana, in Tema heb ik een nieuw kantoor gevonden waar uiteindelijk zes man komen te zitten (administratieve en financiële ondersteuning). In feite zet je een heel bedrijf op wat een uitdaging is in mijn functie.

Naast dit alles representeer je Loders hier naar de overheid en naar organisaties die zich bezighouden met shea of meer in het algemeen met het bedrijfsleven. Ook hou je contact met je concurrenten en is het vergaren van marktinformatie t.a.v. prijzen, hoeveelheden, wat doet de concurrent, uitermate belangrijk. Tenslotte ben je de man van Loders in Ghana en zoek je zaken uit op verzoek van Wormerveer. Al met al een leuke job, *never a dull moment*

Hier in Ghana is elke dag anders maar elke dag begin ik met mijn mail. Dit blijft een uitdaging, hoe snel is de verbinding, kan ik inloggen etc. N.a.v. mail maak ik dagelijkse actie lijst. Moet hier veel controleren, mensen achterna, naar Tema of ik ga naar het Noorden (Tamale wat minimaal 9 uur rijden is). Zoals bovenstaand verhaal reeds aangeeft kunnen dagen er volledig anders uitzien. Soms kan mijn dag al heel vroeg starten als ik *in de bush* ben (alles buiten Accra, de hoofdstad van Ghana noemen we hier bush) omdat de hitte je letterlijk uit je bed werpt (omdat de elektriciteit is uitgevallen en daardoor de airco's en fans stoppen). Dan is het zwaar functioneren. Maar aan het einde van de dag, als de taken goed zijn uitgevoerd en je zit aan de kip met rijst met een lokaal koud biertje, dan is het goed om in Ghana te zijn.

Tjalling Wiarda in Ghana

Mein Name ist Tjalling Wiarda, 44 Jahre alt, Sippe 4-5/16. Ich wohne seit Januar 2001 in Ghana und arbeite seit 2006 für den Betrieb Loders Croklaan Ghana, eine Tochtergesellschaft von Loders Croklaan Nederland (Wormerveer), ein Teilbetrieb der Maleisischen IOI Gruppe. Meine Stellung ist Supply Chain Manager von Ghana und Nigeria.

Während der Nussaison (von August bis einschließlich März) kaufe ich Shea-Nüsse ein für *Loders* in Ghana. Die Nüsse werden bei einer unserer *crushing sites* in Ghana abgeliefert. Wir arbeiten mit einer Anzahl Fabriken zusammen, so genannten *Ölschlägern*, die Öl aus Nüssen *crushen/schlagen*. Das gewonnene Öl, auch Butter genannt, wird von einem unserer Lkws abgeholt und nach Tema gebracht. Tema ist die Hafenstadt, wo wir das Öl in einer „tankfarm“ lagern. Regelmäßig kommt ein Schiff vorbei, das die Butter in die Niederlande bringt.

Ich muss dafür sorgen, dass alles gut läuft, Kontrollen ausführen, überprüfen und noch mal überprüfen. In den Niederlanden stellt *Loders Kakaobutter-equivalents* her und verkauft sie an die Schokoladenhersteller. *Koetjesrepen* (holländische Schokoladenriegel) werden u.a. aus Shea-Nüssen gemacht.

Neben dem Einkauf kontrollieren wir auch die Fabriken, in denen das Öl hergestellt wird. Wir arbeiten im Lebensmittelbereich, deshalb sind Qualitätskontrollen sehr wichtig. Außerdem werden bei uns auch Nüsse angeliefert, die in anderen Teilen West-Afrikas angekauft wurden. In der vorigen Saison mussten mehrere Lagerhallen angemietet werden. Das muss dann alles auf einmal in sehr kurzer Zeit geregelt werden, denn zur gleichen Zeit suchen die Konkurrenten auch Lagerplätze. Schnelligkeit und Netzwerke sind dann äußerst wichtig. An jedem Monatsende muss ich alle Vorräte auflisten, d.h. wortwörtlich alle Säcke mit Nüssen zählen, der ungeliebteste Teil meiner Arbeit, aber doch sehr wichtig!

Außerdem arbeite ich an dem Aufbau der Organisation hier in Ghana. In Tema habe ich ein neues Büro gefunden, in dem später 6 Angestellte sitzen werden für verwaltungstechnische und finanzielle

Unterstützung. Im Endeffekt muss ich einen kompletten Betrieb aufbauen, was für mich eine Herausforderung ist.

Neben diesem allen vertrete ich *Loders* hier bei den Behörden und den Organisationen für Shea-Nüsse und in der allgemeinen Wirtschaft. Es müssen Kontakte zu den Konkurrenten gehalten werden, und das Gewinnen von Marktinformation, wie Preise, Mengen und *was macht die Konkurrenz*, ist äußerst wichtig. Schließlich bin ich der Mann vor Ort für *Loders* in Ghana und tätige die Geschäfte hier im Auftrag von *Loders Wormeroeer*. Alles mit allem ein schöner Job - *never a dull moment!*

Hier in Ghana ist jeder Tag anders. Morgens beginne ich mit dem Lesen meiner e-mails, das ist jedes Mal wieder eine Herausforderung! Nach Anleitung der e-mails mache ich eine tägliche Aktionsliste. Ich muss hier viel kontrollieren und hinter Menschen herlaufen, um bestimmte Geschäfte geregelt zu bekommen, und muss oft nach Tema oder in den Norden reisen, nach Tamale (mindesten 9 Stunden entfernt). Wie der Bericht schon zeigt, kann jeder Tag völlig anders aussehen. Manchmal beginnt mein Tag schon sehr früh, wenn ich in den *bush* muß. Alles außerhalb von Accra, der Hauptstadt von Ghana, nennen wir hier *bush*. So früh, weil die Hitze mich wortwörtlich aus dem Bett wirft, weil der Strom ausgefallen ist und alle Klimaanlage und Ventilatoren still stehen. Dann ist es schwer zu „funktionieren“. Aber am Ende des Tages, wenn alle Aufgaben gut bewältigt wurden und ich mein Hühnchen mit Reis und ein örtliches kühles Bier genieße, dann ist es gut, in Ghana zu sein.

Lost And Found

Ronja Schubert

Meine Enkeltochter Ronja Schubert, Tochter von Gönna (1/23) hielt einen Tag vor ihrem 9. Geburtstag vor ihrer Schulklasse in Australien folgende Rede.

Mijn kleindochter Ronja Schubert, dochter van Gönna (1/23) hield op de dag voor haar 9e verjaardag voor haar klas in Australië de volgende toespraak:

My German Great-Grandfather Heinrich v.Wiarda was an officer in the German Army during World War II. At the end of the war he was captured by the Americans but then let go fews weeks later because he was no Nazi. He came home to his family who lived in a small village in Germany. When the Russians took over the area in summer 1945, my Grandfather's family decided to flee to the West. They packed a cart with all their luggage piled up with only an old horse to pull them. But unfortunately, when they came to the first hill, the horse was too old and week to pull them up the hill with so much luggage. So they decided to return to their village and started to sort their luggage to a pile that the horse could pull.

Three days after sorting, there was a knock at the door at night. It was a group of Russians. They asked if they could take my Great-Grandfather for questioning. Instead of returning home after the questioning he was taken to prison because the Russians thought he was an important German officer and therefore responsible for the ruins caused by Germany. It was October 1945. His family was then afraid to stay back and fled to the West of Germany. They thought that he had been taken to Russia. Because they never heard of him after his capture they assumed he had died in Russia.

For many, many years my German Grandpa Edzard v.Wiarda tried to find out where he had died.

On Saturday, 30. April, my Mum got a ring from my Grandpa in Germany and got told that he had just found out where and when my

Great-Grandpa had died. He died on March 10th 1946, 7 months after his capture. He died of illness in a prisoner-camp called Muehlberg in East-Germany which was run by the Russians. My Mum was really excited and said, it felt he had just come home and was knocking at our door.

Now I know that tomorrow on my birthday, May 11th, my German Grandparents Edzard and Ute will be celebrating my Great-Grandfather!

My Great-Grandfather had been lost and now is found.

Edzard v.Wiarda

The Dutch Diaspora

Nederland en zijn nederzettingen in Afrika, Azië en Amerika

Auteur: Howard J. Wiarda

Uitgever: Lexington Books, Maryland USA, September 2007

ISBN: Paper 0-7391-2105-7 / 978-0-7391-2105-4 Prijs: € 31,48 (£ 19,99)

Howard J. Wiarda is hoogleraar Internationale Betrekkingen en stichter van de Faculteit voor Internationale Studies aan de Universiteit van Georgia.

Samenvatting door de uitgever (internet):

The Dutch Diaspora is een uitgebreide en persoonlijke studie van de vroegere koloniale mogendheid der Verenigde Nederlanden, die beschouwd wordt als een van de meest succesvolle samenlevingen en ooit 's werelds grootste macht vormde en zich uitstreckte van Japan tot de Verenigde Staten. De auteur, Howard Wiarda, opgegroeid in het westen van Michigan en van Nederlandse afkomst, paart diepgravende wetenschappelijkheid aan zijn eigen ervaringen van reizen naar de wijd verspreide vroegere kolonies. De studie analyseert, hoe de kolonies reageerden op de ideologische geloofsovertuigingen, die de Nederlanders implanteerden, en hoe die kolonies zich ontwikkelden in termen van culturele, religieuze en politieke overtuigingen. Zo brachten de Nederlanders bijvoorbeeld in de 17e eeuw het calvinisme naar Zuid-Afrika en ondernemerschap naar Nieuw Amsterdam en Curaçao, en in de 19e eeuw steunden zij slaven plantagesystemen in Indonesië en Suriname, maar naarmate de tijd verstreek was de ontwikkeling van de kolonies veelzeggend: de Verenigde Staten groeiden Groot Brittannië boven het hoofd in rijkdom en macht, maar terwijl het calvinisme in Nederland afnam, bleef het actief en progressief in het Amerikaanse Midwesten. In veel opzichten pasten de vroegere kolonies zich beter aan aan de moderne tijd dan de kolonies.

The Dutch Diaspora is een inzichtgevende en toegankelijke studie van het kolonialisme, nuttig voor beginnende studenten en voor alle studenten en onderzoekers van de Nederlandse geschiedenis.

Overzicht van de inhoud, Hoofdstukken:

1. Inleiding: De Hollanders en hun Koloniale Verbrokkelingen
2. Nederland: Een trotse geschiedenis en cultuur
3. De Nederlandse gemeenschap in West Michigan
4. Nederlands opgroeiend: Zion op de Prairies
5. Nieuw Amsterdam en de Oostkust Hollanders
6. Het moderne Nederland: Samenleving in Crisis
7. De Amerika's: De Hollanders in Brazilië, Suriname en Curaçao
8. Tanende herinneringen: De Nederlandse macht in Azië
9. Indonesië: Toonbeeld van Kolonialisme en Imperialisme
10. Zuid-Afrika en de Apartheid
11. Terug naar de oorsprong: Genève en de protestantse Reformatie
12. Strijd om te overleven: De Hervormde Traditie in Oostenrijk en Hongarije
13. Conclusie: De Nederlandse Diaspora met zijn unieke en vele aspecten

Howard John Wiarda is lid van de Familievereniging Wiarda, vermeld in het adresboekje als 6/60. Velen van ons hebben Howard en zijn vrouw Iêda Siquera ontmoet op de Familie Reünie in Dokkum in mei 2005. Zij hebben 3 kinderen, een dochter en 2 zoons.

Howard is geboren 1939 in Grand Rapids, Michigan, USA als zoon van John Roy Wiarda (1899-1994), wiens vader Johannes Rein Wiarda (1868-1944), de 5e zoon in een boerengezin in Koudum, Fryslân NL, halverwege de jaren 1880-1890 op 16-jarige leeftijd in zijn eentje emigreerde naar Michigan en daar een uitgebreid nageslacht kreeg. Zijn naam veranderde hij in John Roy. In 1995 hebben wij Michigan bezocht en daar de zuster van John Roy, Cora Butterworth-Wiarda (6/11) uitgebreid gesproken. Zij is geboren in 1913 en vertelde ons de hele geschiedenis.

Indrukken van het boek

Alle vier grootouders van Howard waren Nederlandse immigranten in Michigan, deel van de grote immigratiegolf naar de Verenigde Staten aan het eind van de 19e eeuw. Hij groeide op middenin de streng Nederlands Hervormde (Dutch Reformed) gemeenschap met een sterk Calvinistische traditie. Op zijn 17e lieten zijn ouders hem met twijfel in hun hart naar de Universiteit van

Michigan in Ann Arbor gaan, waar zijn ogen open gingen en hij de cultuur, politiek en wereldwijsheid tot zich nam van een grote seculiere universitaire gemeenschap. Na zijn afstuderen en promotie begon hij een universitaire carrière van onderwijs geven en onderzoek. Hij bezocht Nederland voor het eerst na 1970 en raakte gefascineerd door de overeenkomsten en de verschillen tussen Nederland en zijn eigen Nederlandse achtergrond in West-Michigan. Zijn academisch onderzoek omvatte de verspreiding van het Nederlandse volk in de wereld.

Het meest bekend zijn de Nederlandse nederzettingen in Indonesië, Zuid-Afrika, Suriname, Canada en de Verenigde Staten, met name Nieuw Amsterdam, dat nu New York City is. Maar er zijn veel meer plaatsen in de wereld, waar de Hollanders kolonies stichtten in de tijd van de Oost-Indische Compagnie tussen 1600 en 1800.

Howard bezocht bijna al deze gebieden en deed er historisch onderzoek in het bijzonder gericht op de sociologische, politieke culturele en religieuze ontwikkelingen sinds de opkomst van Nederland als wereldmacht in de 17e eeuw. Hij benadrukt de aanvankelijk krachtige invloed van het Calvinisme in al deze Hollandse gemeenschappen en beschrijft de ontwikkeling van de religie in vergelijking met het stichtende oorspronkelijke Nederland.

Daarom is de naam van het boek *The Dutch Diaspora* ook zo goed gevonden met betrekking tot de meer gebruikelijke betekenis van Diaspora als de verspreiding van het Joodse volk over de wereld.

Het boek is zowel een serieuze studie van Nederlands en zijn kolonies en 'fragmenten' over de hele wereld, als een persoonlijke ontdekkingsreis van Howard's eigen *roots*, oorsprong en achtergrond. Het bevat veel informatie over de verspreiding van de Nederlanders over de wereld.

De combinatie met de vele persoonlijke aspecten maakt het boek erg toegankelijk voor de historisch geïnteresseerde lezer en in het bijzonder voor de leden van de Familievereniging Wiarda. Ik kan het zeer aanbevelen. Het boek is in goed leesbaar Engels geschreven. Er is geen vertaling beschikbaar.

The Dutch Diaspora

Die Niederlande und ihre Niederlassungen in Afrika, Asien und Amerika

Autor: Howard J. Wiarda

Herausgeber: Lexington Books, Maryland USA, September 2007

ISBN: Paper 0-7391-2105-7 / 978-0-7391-2105-4, Preis: € 31,48 (£ 19,99)

Howard J. Wiarda ist Professor für Internationale Beziehungen und Gründer der Fakultät für Internationale Studien an der Universität von Georgia.

Zusammenfassung durch den Herausgeber (Internet):

The Dutch Diaspora ist eine ausführliche und persönliche Studie des ehemaligen kolonialen Imperiums der Niederlande, die als eines der erfolgreichsten Zusammenleben angesehen wird und einst die größte Weltmacht war und sich von Japan bis zu den Vereinigten Staaten erstreckte. Der Autor, Howard Wiarda, aufgewachsen im Westen von Michigan und von niederländischer Herkunft, vereint tiefgehende Wissenschaftlichkeit mit eigenen Erfahrungen seiner Reisen zu den weit verstreuten früheren Kolonien. Die Studie analysiert, wie die Kolonien auf die ideologischen Glaubensüberzeugungen, die die Niederländer implantierten, reagierten, und wie die Kolonien sich entwickelten im Bezug auf kulturelle, religiöse und politische Überzeugungen. So brachten die Niederländer zum Beispiel im 17. Jahrhundert den Calvinismus nach Süd-Afrika und Unternehmertum nach Neu-Amsterdam und Curaçao, und im 19. Jahrhundert unterstützten sie Plantagensysteme mit Sklaven in Indonesien und Surinam, aber mit der Zeit zeigte die Entwicklung der Kolonien Wirkung: Die Vereinigten Staaten überflügelten Großbritannien an Reichtum und Macht, aber während der Calvinismus in den Niederlanden an Bedeutung verlor, blieb er im amerikanischen Mittelwesten aktiv und progressiv. In vielen Hinsichten passten die früheren Kolonien sich besser an die moderne Zeit an als das Mutterland.

The Dutch Diaspora ist eine Einblick gebende und zugängliche Studie des Kolonialismus, wertvoll für Studenten und für Erforscher der niederländischen Geschichte.

Übersicht des Inhaltes, Kapitel

1. Einleitung: Die Niederländer und ihre kolonialen Fragmente
2. Die Niederlande: Eine stolze Vergangenheit und Kultur
3. Die niederländische Gemeinschaft in West-Michigan
4. Niederländisch aufgewachsen: Zion in der Prärie
5. Neu-Amsterdam und die Ostküste- Holländer
6. Die modernen Niederlande: Zusammenleben in Krise
7. Die Amerikaner: Die Holländer in Brasilien, Surinam und Curaçao
8. Verblässende Erinnerungen: Die niederländische Macht in Asien
9. Indonesien: Vorzeigebild von Kolonialismus und Imperialismus
10. Süd-Afrika und die Apartheid
11. Zurück zum Ursprung: Genève und die protestantische Reformation
12. Überlebenskampf: Die Reformierte Tradition in Österreich und Ungarn
13. Schlussfolgerung: Die niederländische Diaspora mit ihren besonderen und vielen Aspekten.

Howard John Wiarda ist Mitglied des Familienverbandes Wiarda, eingetragen im Adressenheft unter 6/60. Viele von uns haben Howard und seine Frau Iêda Siqueira am Familientag im Mai 2005 in Dokkum getroffen. Sie haben 3 Kinder, eine Tochter und 2 Söhne.

Howard ist 1939 in Grand Rapids, Michigan, USA geboren als Sohn von John Roy Wiarda (1899-1994), wessen Vater Johannes Rein Wiarda (1868-1944), der 5. Sohn einer Bauernfamilie in Koudum, Friesland, NL, zwischen 1880 und 1890 als 16-jähriger ganz alleine nach Michigan auswanderte und dort eine große Nachkommenschaft gründete. Er veränderte seinen Namen in John Roy.

1995 sind wir in Michigan gewesen und haben dort die Schwester von John Roy, Cora Butterworth-Wiarda (6/11) ausführlich

gesprochen. Sie ist 1913 geboren und erzählte uns ihre ganze Familiengeschichte.

Eindrücke von dem Buch

Alle vier Großeltern von Howard waren niederländische Einwanderer in Michigan während der großen Einwanderungswelle in die Vereinigten Staaten am Ende des 19. Jahrhunderts. Er wuchs in der streng Niederländisch Reformierten (Dutch Reformed) Gemeinschaft mit einer starken calvinistischen Tradition auf. Als 17-jährigen ließen seine Eltern ihn schweren Herzens zur Universität von Michigan in Ann Arbor gehen, wo seine Augen aufgingen und er die Kultur, Politik und Weltweisheit einer großen weltlichen Universitätsgemeinschaft in sich aufnahm. Nach Beendigung seines Studiums und seiner Promotion begann seine Karriere als Lehrer und Forscher. Er besuchte die Niederlande zum 1. Mal nach 1970 und war fasziniert von den Gemeinsamkeiten und den Unterschieden zwischen den Niederlanden und seinem eigenen niederländischen Hintergrund in West-Michigan. Seine akademische Untersuchung umfasste die Verbreitung des niederländischen Volkes in der Welt.

Am bekanntesten sind die niederländischen Niederlassungen in Indonesien, Süd-Afrika, Surinam, Kanada und den Vereinigten Staaten, darunter Neu-Amsterdam, das heutige New York City. Aber es gibt viel mehr Plätze auf der Welt, wo die Holländer in der Zeit der Ost-Indischen Kompanie zwischen 1600 und 1800 Kolonien gründeten.

Howard reiste zu fast allen diesen Gebieten und betrieb dort historische Nachforschungen, insbesondere gerichtet auf soziologische, politische, kulturelle und religiöse Entwicklungen seit dem Aufstieg der Niederlande zur Weltmacht im 17. Jahrhundert. Er unterstreicht den anfänglich starken Einfluss des Calvinismus in all diesen holländischen Gemeinschaften und beschreibt die Entwicklung der Religion im Vergleich zu dem Ursprungsland Niederlande.

Deshalb ist der Titel des Buches *The Dutch Diaspora* auch so gut getroffen mit Bezug auf die gebräuchlichere Bedeutung von Diaspora als die Zerstreuung des jüdischen Volkes über die ganze Welt.

Das Buch ist sowohl eine seriöse Studie der Niederlande und ihrer Kolonien und Fragmente in der ganzen Welt als auch eine persönliche

Entdeckungsreise zu Howards eigenen Wurzeln, Ursprung und Hintergrund. Es enthält viel Information über die Verbreitung der Niederländer über die ganze Welt.

Die Kombination mit den vielen persönlichen Aspekten macht das Buch sehr zugänglich für die historisch interessierten Leser und insbesondere für die Mitglieder des Familienverbandes Wiarda. Ich kann es sehr empfehlen. Das Buch ist in gut lesbarem Englisch geschrieben. Es gibt keine Übersetzung.

Sybren Wiarda (4-5/60)
(übersetzt von Frauke Scholten)

Archief van de familievereniging Wiarda

Tijdens de takoudstervergadering op 08.09.2007 in Lingen werd voorgesteld om een catalogus van het archief van de Familievereniging aan te leggen.

Onderstaand enkele punten:

Bij de genealoog (op dit moment Remmo Wiarda, tak 2, nr. 39) moeten alle gegevens over de Wiarda's , die in de loop der tijd verzameld zijn, geregistreerd worden. Daarom worden alle leden van de Familievereniging Wiarda verzocht, op vrijwillige basis, van *Wiarda-documenten*, die in hun bezit zijn, de gegevens (bijvoorbeeld het soort document, de titel, de auteur, de datum van verschijning en, indien voorhanden, aanvullende beschrijvingen) aan de genealoog te verstrekken.

Het doel hiervan is:

1. Een algemene inventarisatie
2. Wanneer sommige leden voornemens zijn documenten of gebeurtenissen te bewerken, dan is het gemakkelijk te verifiëren of daaromtrent al iets bestaat. Zo wordt vermeden dat men dubbel werk verricht.
3. Wanneer sommige leden documenten zoeken over de Wiarda's is het voor de genealoog mogelijk informatie te verstrekken over de persoon die in het bezit is van die documenten.

Omtrent de vormgeving van deze catalogus bestaat op dit moment nog geen definitieve tekst. Uw voorstellen zullen in dank worden aangenomen.

Wiarda – Archiv des familienverbandes Wiarda

Bei der Sippenältestentagung am 08.09.2007 in Lingen wurde angeregt, dass ein Gesamt - Katalog über das Archiv des Familienverbandes angelegt wird.

Dazu im Einzelnen

Bei dem Genealogen (zurzeit Remmo Wiarda, Sippe 2, lfd. Nr. 39) sollen alle Unterlagen über die Wiardas, die sich im Laufe der Zeit bei den einzelnen Personen und Familien angesammelt haben, insgesamt erfasst und aufgelistet werden. Deshalb werden alle Mitglieder des Familienverbandes Wiarda gebeten, auf freiwilliger Basis Wiarda - Unterlagen, die im Besitz der Mitglieder sind, aufzulisten (z.B. nach Art der Unterlage, Titel, Autor, Erscheinungsdatum und, soweit vorhanden, ergänzende Beschreibungen) und diese Listen an den Genealogen weiterzuleiten.

Zweck dieser Maßnahme soll sein:

1. Eine generelle Bestandsaufnahme.
2. In dem Fall, wenn einzelne Mitglieder planen, vorhandene Unterlagen oder bestimmte Ereignisse gezielt aufzuarbeiten, ist dann eine vorherige Überprüfung, ob darüber bereits etwas existiert, leicht möglich. Doppelarbeit lässt sich damit leichter vermeiden.
3. In dem Fall, wenn einzelne Mitglieder bestimmte Unterlagen über die Wiardas suchen, ist es dem Genealogen möglich, darüber Auskunft zu geben, wer im Besitz einer solchen gesuchten Unterlage ist.

Über die Form und Gestaltung des Gesamt - Kataloges gibt es bis jetzt noch keine endgültige Fassung. Hierzu werden Vorschläge dankend angenommen.